

POLICEJNÍ AKADEMIE ČESKÉ REPUBLIKY V PRAZE

Fakulta bezpečnostního managementu

Katedra veřejného práva

Forma vlády v České republice

Bakalářská práce

Form of government in the Czech Republic

Bachelor thesis

VEDOUCÍ PRÁCE
doc. JUDr. Jan KUDRNA, Ph.D.

AUTOR PRÁCE
Pavlína VONDROVÁ

PRAHA
2022

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Praze, dne 03. 03. 2022

Pavλίna VONDROVÁ

Poděkování

Velice děkuji doc. JUDr. Janu Kudrnovi, Ph.D. za odborné vedení, rady, ochotu, trpělivost a za jeho cenné odborné připomínky a pomoc při vedení mé bakalářské práce.

ANOTACE

Tato bakalářská práce se zabývá tématy dělby moci ve státě, formami vlády a v neposlední řadě tato práce pojednává o formě vlády v ČR. Úvodní část práce se zaměřuje na dělbu moci, princip brzd a rovnovah, princip oddělené moci a tyto principy rozvíjejí následující části. V druhé kapitole jsou blíže prozkoumány formy vlád a následně vysvětleny na konkrétních státech. Gró bakalářské práce je popsáno v kapitole třetí a čtvrté. Kapitoly jsou zaměřeny na dělbu státní moci a rozdělení pravomocí ústavních orgánů v České republice, rovněž se v těchto kapitolách odkazuje (obecně i konkrétně) na prvorepublikové období. V závěru je potvrzena forma vlády v ČR, která je popisována, vysvětlována a hájena v průběhu celé bakalářské práce.

KLÍČOVÁ SLOVA

dělba moci* pravomoci prezidenta* pravomoci parlamentu* pravomoci vlády* kontrasignace* parlamentarismus* semiprezidencialismus* smíšená forma vlády

ANOTATION

This bachelor thesis deals with the topics of separation of powers in the state, forms of government and last but not least, this thesis deals with the form of government in the Czech Republic. The introductory part of the thesis is focused on separation of powers, the principle of separation of powers and the principle of checks and balances. These principles develop the following two subchapters. In the second chapter the forms of government are analyzed and explained in specific countries. The basis of the whole bachelor thesis is described in the third and fourth chapters. The chapters are focused on the separation of state power and the division of powers of constitutional bodies in the Czech Republic. Also, these two chapters refer to the period of the First Republic, which is described, explained and defended throughout the bachelor thesis.

KEY WORDS

Separation of powers* powers of a President* parliamentary powers* powers of the government* countersignature* Parliamentarism* Semi-presidentialism* Mixed form of government

Obsah

Úvod	6
1 Dělbá státní moci.....	7
1.1 Princip brzd a rovnovah	8
1.2 Princip oddělené státní moci	8
1.2.1 John Locke – pozitivní teorie vlády	9
1.2.2 Charles Louis Montesquieu – rozdělení státní moci na 3 složky	10
2 Formy vlády.....	12
2.1 Švýcarský systém	13
2.2 Prezidentská forma vlády.....	14
2.3 Poloprezidentská forma vlády	18
2.4 Parlamentní forma vlády	20
2.5 Porovnání pravomocí	23
3 Ústavní systém v České republice a jeho hodnocení.....	24
3.1 Pravomoci Parlamentu.....	27
3.2 Dualismus moci výkonné	32
3.2.1 Pravomoci prezidenta, společenské postavení	33
3.2.2 Pravomoci vlády	40
3.3 Ústavní tradice od první republiky	41
4 Prezident a jeho postavení v České republice	44
4.1 Vztah prezidenta republiky k jiným ústavním orgánům.....	44
4.2 Kontrasignace.....	47
Závěr	50
Seznam použitých pramenů.....	52

Úvod

Pro svoji bakalářskou práci jsem si vybrala téma „Forma vlády v České republice“ zejména proto, že mě toto téma velice zajímá a ráda sleduji politické a politologické dění v ČR. Přijde mi zajímavé, jak se postupným vývojem formy vlád přetransformovaly a zároveň se jedná o aktuální téma, které je velmi často diskutováno. Dle mého názoru se každý den setkáváme, ať už cíleně či zprostředkovaně, s nějakým úsekem, částí, která je zaměřena na politiku, demokracii, lidská práva a vývoj politické scény jak v ČR, tak i ve světě.

Cílem mé bakalářské práce bude najít odpověď na otázku, jaká forma vlády se v České republice nachází. Při hledání odpovědi na tuto otázku se pokusím vyvrátit určité mýty, které s tímto tématem souvisejí a zároveň se pokusím potvrdit mnou stanovenou hypotézu, která je sice laická, ale odpověď na ni budu hledat v odborné literatuře. Mnou stanovená hypotéza předpokládá, že Česká republika není pouze parlamentní formou vlády a že si svého prezidenta republiky volíme jako mocnáře již od vzniku Československa. Ve své práci popíšu důležitost dělby státní moci, rozdělení pravomocí mezi ústavní orgány, jejich vzájemnou kontrolu a spolupráci. Zaměřím se na porovnání několika forem vlády s Českou republikou. Zároveň se pokusím popsat a vysvětlit fungování vnitřního řádu ČR, který je opřen nejen o Ústavu ČR. V průběhu práce se rovněž budu odkazovat na historii, ať už světovou či českou, a to zejména proto, abych ukázala, jakým směrem se dané státy vyvinuly, kdy si zvolily svou novou originální cestu a kdy se naopak vrátily ke svým kořenům, které souvisejí jak se státním zřízením, tak s formou vlády. Z historického hlediska se zaměřím zejména na první republiku a období 20. a 30. let minulého století, a to zejména z toho důvodu, že novodobá ústava se v období prvorepublikovém značně inspirovala a sehrála důležitou roli při tvorbě ústavy při vzniku samostatného suverénního státu Česká republika.

1 Dělbá státní moci

Ze státovédeckého hlediska je pojem státní moc univerzální schopností státu prosazovat na svém území obecnou vůli, vyjádřenou v právním řádu, včetně prostředků donucení.¹ Pro Českou republiku, jakožto demokratického státu platí, že i přestože je státní moc suverénní, je omezena určitými principy, kterými jsou například: princip brzd a rovnovah neboli princip vzájemného vyvažování moci, a princip oddělené moci. Také platí, podle čl. 2 Ústavy České republiky, že lid je zdrojem veškeré státní moci, kterou vykonává prostřednictvím orgánů moci zákonodárné, výkonné a soudní. „*Státní moc slouží všem občanům a lze ji uplatňovat jen v případech, mezích a způsoby, které stanoví zákon.*“² V moderním světě se tedy nejedná o alokaci (rozdělení na části s omezenými zdroji – pravomocemi) výkonu státních funkcí, jakožto zákonodárství, exekutiva a soudnictví, určitých společenských vrstev či skupin, ale jde o způsob jejich uspořádání a oddělení. Ač by tomu pojem dělba moci napovídal, nejde v žádné případě o striktní oddělení tří státních mocí, neboť to by s velkou pravděpodobností způsobilo naprostý kolaps systému. Právě z tohoto důvodu byl do teorie dělby státní moci zapracován princip vzájemných brzd a vyvažování jednotlivých mocí, kdy jedna moc kontroluje a brzdí moc druhou. Dělbá státní moci představuje jeden z nejvýznamnějších principů právního státu a dodržování jeho demokratického uspořádání. Jde o jakýsi nástroj proti zneužití moci, záruku ochrany svobody, lidských práv a zákonnosti. Můžeme tedy zjednodušeně říci, že podstatou dělby státní moci je rozdělení moci zákonodárné, výkonné (exekutivy) a soudnictví mezi různé orgány státu, které jsou odděleny a kontrolovány prostřednictvím systému brzd a rovnovah. Tento systém se nazývá pluralita v systému státního zřízení.

Pro Českou republiku platí, že nikomu nenáleží absolutní moc a ani náležen nesmí, a proto je moc rozdělena do tří složek. Konkrétně je dělena na moc zákonodárnou, výkonnou a soudní. Jednotlivé složky se navzájem doplňují

¹PAVLÍČEK, Václav, Věra JIRÁSKOVÁ a kolektiv. *Ústavní právo a státovéda 1.díl: Obecná státovéda*. 3. podstatně přepracované a rozšířené vydání. Praha: Leges, s.r.o, 2021, s. 67. ISBN 978-80-7502-506-7.

²zák. č. 1/1993 Sb., Ústava ČR, čl. 2 odst. 3

a vyvažují. Moc zákonodárná je popsána v hlavě druhé Ústavy ČR. Zákonodárná moc náleží Parlamentu, který je dvoukomorový. Horní komora je tvořena Senátem s 81 členy a dolní komora je tvořena Poslaneckou sněmovnou s 200 členy. Moc výkonná je popsána v hlavě třetí Ústavy ČR. Náleží prezidentu republiky a vládě, která je vrcholným orgánem výkonné moci. Hlava čtvrtá Ústavy ČR nám popisuje moc soudní. Soudní moc je tvořena soustavou soudů, které mají za úkol chránit dodržování práv, interpretují zákony a musí být nestrannými a nezávislými institucemi.

1.1 Princip brzd a rovnovah

System brzd a rovnovah nebo také brzd a protiváh, odvozeno z anglického spojení *checks and balances*, zajišťuje rovnováhu ve státě při dělbě státní moci, aby nedošlo k ohrožení demokratické povahy politického zřízení. Zajišťuje, aby ani jedna ze státních složek nezískala převahu a neohrozila tím demokracii. Zabraňuje tak koncentraci moci u jednoho panovníka či jedné instituci. Doplnuje tak princip dělby státní moci a dochází k vzájemnému propojení a spolupráci nad dohledem demokratické povahy státu. Nicméně evropské ústavní systémy jsou většinou založeny na parlamentarismu, a proto tak vysokého stupně vzájemné kontroly složek moci nedosahují, jako je tomu tak například v USA. Zároveň v České republice funguje princip neslučitelnosti některých funkcí, který bude podrobněji popsán v následujících kapitolách.

1.2 Princip oddělené státní moci

Tento princip úzce souvisí se zmíněným principem brzd a rovnovah. Čl. 2 odst. 1 Ústavy ČR stanoví, že lid je zdrojem veškeré moci; vykonává ji prostřednictvím orgánů moci zákonodárné, výkonné a soudní. Toto ustanovení zakotvuje demokratickou legitimitu státní moci a princip trojdílnosti moci.³ Rovněž Ústava nepřipouští, aby státní moc byla vykonávána jinými orgány či subjekty, které nejsou vymezeny v ústavních předpisech.

³PAVLÍČEK, Václav, Věra JIRÁSKOVÁ a kolektiv. *Ústavní právo a státověda 1.díl: Obecná státověda*. 3. podstatně přepracované a rozšířené vydání. Praha: Leges, s.r.o, 2021, s. 381. ISBN 978-80-7502-506-7.

1.2.1 John Locke – pozitivní teorie vlády

John Locke přišel jako jeden z prvních středověkých filozofů s myšlenkou, že by se moc ve státě měla oddělit. Lépe řečeno, aby veškerá moc nebyla pouze v jedné ruce panovníka. Abychom pochopili jeho teorii o pozitivní vládě, musíme si nejprve vymezit pojem přirozeného stavu společnosti. V jeho díle *Druhé pojednání o vládě* nalezneme hlavní předmět jeho myšlenky, a to spojitost mezi jednotlivcem a občanskou společností. Základní charakteristiky přirozeného stavu spojuje Locke s představou dokonalé svobody jednotlivce řídit své jednání a nakládat se svým majetkem. Jde o stav všeobecné rovnosti, v němž veškerá moc a práva jsou vzájemná.⁴ A právě taková rovnost má údajně tvořit základ závazků jednotlivců ke vzájemné lásce a dochází k přirozené svobodě, kdy člověk není podřízen žádné vnější moci, ale funguje v mezích přirozeného zákona. Abychom tedy správně porozuměli politické moci podle Locka, musíme pochopit, v jakém stavu jsou všichni lidé od přirozenosti. Jedná se tedy o již zmíněný stav rovnosti (protože lidé jsou stejného druhu) a stav dokonalé svobody, řídit svá jednání v mezích přirozeného zákona. Všechna moc a pravomoc je vzájemná a nikdo nemá více než druhý. I přestože je toto stav svobody, nejedná se o stav zvláště. „*Ačkoli člověk v onom stavu má nekontrolovatelnou svobodu volně nakládat se svou osobou nebo se svým majetkem, přece nemá svobodu zahubit sebe sama nebo rovněž nějakou bytost, již má ve své moci.*“⁵ Politická moc je podle Locka založena na pravidlech rozumu a obecné slušnosti, kdy jako jedinci nechceme ohrozit svůj podíl ve společenství přírody a zachovat lidstvo.

John Locke také ovlivnil politické myšlení v 17. století, a to svou teorií státu, která vznikla na základě společenské smlouvy. Vychází ze svých zkušeností, které nabyl ve službě u Shaftesburyho. Jediná cesta, kdy se někdo zbavuje své přirozené svobody a navléká si pouta občanské společnosti, je dohoda s jinými, aby se připojili a sjednotili ve společenství pro svůj pohodlný, bezpečný a pokojný život vespolek.⁶ Určitá část lidí se tedy dobrovolně vzdala části svých přirozených

⁴LOCKE, John a Oskar KREJČÍ (PREFACE). *Druhé pojednání o vládě*. Praha: Svoboda, 1992, předmluva. ISBN 80-205-0222-X.

⁵LOCKE, John. *Druhé pojednání o vládě*. Praha: Svoboda, 1992, s. 31-32. ISBN 80-205-0222-X.

⁶LOCKE, John. *Dvě pojednání o vládě*. První vydání. Praha: Československé akademie věd, 1964, s. 185. NÁRODNÍ KNIHOVNA, DNNT online.

práv ve prospěch společenství, ve prospěch vzniku nového politického tělesa, které mělo naopak své lidi chránit. Toto politické těleso mělo moc jednat jako jedno těleso, což se dělo vůlí a rozhodnutím většiny. A tak je vázán každý ve společenství daným souhlasem, aby se podrobil většině. Toto se děje pouhou dohodou, kdy se lidé spojí v jednu politickou společnost, což je veškerá smlouva, jež je nebo musí být mezi jednotlivci, kteří vstupují do státu nebo jej utvářejí. A tato společenská smlouva může dát počátek každé zákonné vládě ve státě.⁷ Společenská smlouva chrání práva, majetek a svobodu lidí dané společnosti.

John Locke odděluje a rozlišuje státní moci na zákonodárnou (do které zařazuje i soudní), výkonnou a federativní. Klade hlavně důraz na oddělení moci zákonodárné od výkonné. Zákonodárná moc je nejvyšší legislativa státu a také posvátnou a neměnnou mocí v rukou, které lid zvolil a ustanovil. Ale ani zákonodárná moc nemůže být libovolná a nad životy a jměním lidí, tedy nemůže být větší než ony osoby samy. Zákonodárná moc je ta, jež má právo řídit, jak má být užito síly státu pro zachování společenství a jeho členů.⁸ A je vložena do rukou několika různých osob. Moc výkonná a moc federativní vyžadují sil společnosti pro své vykonávání, a proto jsou často tyto moci svěřovány do rukou stejných osob, aby byla síla lidu vedena stejným vedením a nedošlo ke zkáze a nepořádku. Protože se musí dodržet základní a spravedlivé pravidlo *Salus populi suprema lex* neboli blaho lidu, jenž je nejvyšším zákonem. A i přesto, že se Locke zabýval také filozofickými a náboženskými otázkami, pomohl svými teoriemi ke vzniku demokratických zásad.

1.2.2 Charles Louis Montesquieu – rozdělení státní moci na 3 složky

Oddělení mocí vzniklo během osvícenství v souvislosti o snahu likvidace absolutismu, tedy moc nikým a ničím omezenou. Před despotismem (krajní způsob vlády, který poddaným nepřiznává žádná práva a zachází s nimi jako se svým majetkem, dochází k utlačování a omezování lidu) ve svém díle varoval, že pokud umírněná vláda chce a může, a to bez nebezpečí, povolit uzdu – udržuje se

⁷LOCKE, John. *Dvě pojednání o vládě*. První vydání. Praha: Československé akademie věd, 1964, s. 186. ISBN NÁRODNÍ KNIHOVNA, DNNT online.

⁸LOCKE, John. *Druhé pojednání o vládě*. První vydání. Praha: Svoboda, 1992, s. 115. ISBN 80-205-0222-X.

totiž svými zákony a samotnou mocí. Charles Louis Montesquieu ve svém životním díle *O duchu zákonů* píše a vysvětluje, jak a proč je důležité od sebe složky moci oddělit. Montesquieu pracuje s pojmem duch, aby dal najevo, že nějaké univerzální pojetí moci a zákonů v podstatě neexistuje a je třeba respektovat rozmanitost, která je dána například podnebím, povahou půdy, rozlohou, způsobem života atd.

Na rozdíl od Johna Locka přidává moc soudní, jako samostatnou moc, která musí být pro fungování moci i státu samostatná, tedy nemůže být součástí moci zákonodárné. Moc soudní vykládá zákony a vynáší rozsudky. Montesquieu omezuje moc výkonou zákony a její hlavní cíl je dohlížet na vybírání daní a armádu. Zákonodárná moc zaštiťuje vztah mezi lidmi a vůdci a má za úkol navrhnout zákony, kterými se bude daná společnost řídit.

Člověk, tvor společenský, má podle přírodního zákona potřebu i touhu žít ve společnosti. Lidé žijí ve společnosti, která má být udržena a zákony mají upravující vztah, který existuje mezi vládoucími a ovládanými. Můžeme tedy hovořit o právu veřejném. Mají také právo pro upravení vztahu mezi všemi občany, a to je právo soukromé.⁹ Zásady demokracie jsou porušeny tehdy, pokud se ztratí smysl pro rovnost, ale také v ten moment, když se chce občan rovnat tomu, kterého si zvolil do dané funkce. Podle Montesquieua není svobody, jestliže tatáž osoba nebo tentýž úřad spojují ve svých rukou moc zákonodárnou a moc výkonou, neboť vzniká obava, že zákonodárce vyhlásí tyranské zákony, a pak je bude tyransky provádět. Montesquieu také „přišel“ s myšlenkou, která je základem čl. 2 odst. 1 zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, která tvrdila, že ve svobodném státě musí lid jako celek ovládat moc zákonodárnou. A i přesto, že se tato myšlenka poupravila a lid si volí své zástupce, kteří tuto moc vykonávají, je myšlenka ze 17. století stále aktuální a platná pro všechny demokratické státy 21. století. Dalším přínosem bylo poukázání na parlament ve Velké Británii, který Montesquieua vyzdvihl za příklad celé Evropy. Znovu poukázal na důležitost

⁹MONTESQUIEU, Charles Louis. *O duchu zákonů*. Dobrá voda: Aleš Čeněk, 2003, s. 37. ISBN 80-86473-30-9.

oddělení mocí, aby byl stát udržován v rovnováze a moci se navzájem kontrolovaly.

2 Formy vlády

Pojem formy vlády stanovuje, jakým způsobem je nositel moci ustavován a také vypovídá o jeho vztahu k těm, kterým odpovídá – tedy občanům. Není také možné dále opomenout, jak nositel moci státní moc vykonává a jaké instituce, resp. orgány, má k dispozici. Jinak řečeno, tento pojem v sobě obsahuje charakteristiku vlády, tedy informaci o tom, kdo vládne a jak vládne, a o tom, jaké jsou vztahy mezi nejvyššími státními orgány, resp. institucemi. Jde o tzv. institucionální podobu horizontální dělby moci.¹⁰ Horizontální dělba moci představuje samostatnost a funkčnost oddělených jednotlivých složek moci a zároveň jejich vzájemné působení. Provedení horizontální dělby moci definuje formu vlády (konkrétního státu) a také státní zřízení. V této části bakalářské práce se zaměřím především na formy vlády v republice. Vznik novodobých republik byl zejména ovlivněn antickým archetypem tohoto pojmu, který ukazoval, že společnost by měla fungovat na občanských základech. Římský stát (Římská říše) měl být společným dobrem všech jeho obyvatel, kteří takto utvářejí politický národ – *res publica* („všeobecné dobro“, „veřejná věc“).¹¹ S novodobým konceptem republikánského zřízení nepochybně souvisí vznik Spojených států amerických jako alternativa vůči Britskému impériu. Thomas Jefferson definoval republiku jako moc všech obyvatel, rozhodujících přímo a osobně, a to na základě pravidel, o nichž rozhoduje většina.¹²

Republika je státní zřízení, kdy hlavou státu je volený prezident. A právě forma vlády v republice nám určuje, kdo a jaké pravomoci jakožto „vedení“ republiky má. Klasifikace republik je tedy odvozena od podoby zakotvení vztahů mezi nejvyššími státními orgány a jejich odpovědnostmi.¹³ Forem vlády v dnešních republikách

¹⁰FILIP, J., SVATOŇ, J., ZIMEK, J. *Základy státovědy*. 4. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. s. 78. ISBN 80-210-4057-2.

¹¹KLÍMA, Karel. *Teorie veřejné moci: Vládnutí*. 3., přepracované. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 204-205. ISBN 978-80-7552-331-0.

¹²Tamtéž, s. 205.

¹³PAVLÍČEK, Václav, Věra JIRÁSKOVÁ a kolektiv. *Ústavní právo a státověda 1. díl: Obecná státověda*. 3. podstatně přepracované a rozšířené vydání. Praha: Leges, s.r.o, 2021, s. 225. ISBN 978-80-7502-506-7.

existuje více druhů, avšak typicky se uvádí pět nejzákladnějších – parlamentní republika, prezidentská republika, poloprezidentská republika, islámská republika (Írán) a socialistická republika (Kuba). Islámské a socialistické republiky se v této práci věnovat nebudou. U Islámské republiky jde spíše o politický režim než o formu vlády, který však není předmětem této bakalářské práce. Zároveň se uvádí i model Švýcarska, který je na pomezí.

2.1 Švýcarský systém

Stručně popíšu systém ve Švýcarsku, který nepřilíš odděluje výkonnou a zákonodárnou moc s kombinací přímé a reprezentativní demokracie. Často se tento model zohledňuje v rámci forem v republice jako taková „nadstavba“. Švýcarsko je konfederace (volné sdružení/svazek států, jež si zachovávají suverenitu a volnost při jednání), republika a demokratický právní stát. Demokracie je ve švýcarském modelu promítnuta ve strukturách orgánů tak, že přímo (lidem) volený parlament je nadřazen vládě, a i poměrně slabé soudní moci.¹⁴ Spolkové shromáždění představuje dvoukomorový parlament, ve kterém mají obě komory, Národní rada a Rada kantonů, rovné postavení. Z ústavního hlediska vykonává Spolkové shromáždění nejvyšší moc ve státě. Plní funkce zákonodárné, kontrolní, kreační, ale i výkonné a z části soudní. Parlament nezasedá stále a jeho členové nevykonávají mandát jako hlavní povolání.¹⁵

Spolková rada, která představuje vládu, tedy moc výkonnou, se skládá ze sedmi stálých členů, které volí spolkové shromáždění. Členové spolkové rady jsou voleni z řad poslanců, a proto se po zvolení musejí vzdát mandátu poslance. Zastoupení ve spolkové radě mají dlouhodobě čtyři politické strany, které jsou nejúspěšnější ve volbách do Národní rady. Jedná se o tzv. konsensuální demokracii.¹⁶ Konsensuální demokracie představuje model demokracie, který zahrnuje široké spektrum politických stran, decentralizovanou vládní strukturu a existenci psané ústavy (zahrnuje politickou tradici a kulturu, proporcionalitu a segmentální autonomii). Švýcarská vláda nezná institut odpovědnosti vlády

¹⁴PAVLÍČEK, Václav, Věra JIRÁSKOVÁ a kolektiv. *Ústavní právo a státověda 1. díl: Obecná státověda*. 3. podstatně přepracované a rozšířené vydání. Praha: Leges, s.r.o, 2021, s. 232. ISBN 978-80-7502-506-7.

¹⁵Tamtéž, s. 232.

¹⁶Tamtéž, s. 232.

jinému vrcholnému orgánu. Její postavení vychází z představy homogenity parlamentu a vlády s tím, že vláda působí jako výbor parlamentu pro správu záležitostí státu během funkčního období.¹⁷ Nelze tedy vládu nebo jejího člena donutit k demisi či ji odvolat z funkce. Neexistují pro to žádné právní nástroje. Vláda je povinna na základě švýcarské ústavy podávat parlamentu zprávy o své činnosti a přijímat od parlamentu pokyny, kterými se musí zabývat. Zároveň také spolkový prezident nevykonává funkci hlavy státu, ale řídí jednání vlády a případně reprezentuje stát. Tento princip/model fungování státní moci zásadním způsobem ovlivňují i realizovaná práva občanů, kteří mají právo podílet se na správě veřejných věcí skrze referenda a lidovou iniciativu, což jsou vyhledávané nástroje pro kontrolu vlády i parlamentu a zároveň i přesně ústavně zaručeným rozdělením kompetencí mezi Spolek a jednotlivé kantony.¹⁸

Švýcarsko se skládá z 26 suverénních států neboli kantonů. Každý kanton má vlastní parlament, zákony, vládu rozpočet a také ústavu. Kantony jsou původní státy, které v roce 1848 vytvořily jeden spolkový stát, kterému přenechaly část své suverenity. Velikost kantonálních parlamentů se pohybuje v závislosti na počtu obyvatel kantonu. Každý kanton má svou vlastní ústavu a soudy, policii, jednokomorový parlament, vládu a také vlajku. Kantonální parlamenty vydávají zákony, které musejí být v souladu s federálními. Problémy, které vzniknou mezi federální vládou a kantony, jsou řešeny federálním soudem v Lausanne. Nejnižší formou vlády ve Švýcarsku jsou místní úřady, kterých je přes tři tisíce. Kantony nemohou z konfederace vystoupit. Ve vnějších záležitostech je zastupuje ústřední administrativa, která se vedle zahraniční politiky také zabývá záležitostmi obrany, měny a cel, hospodářství, dopravy, spojů a energetiky.¹⁹

2.2 Prezidentská forma vlády

Prezidentská forma vlády je představována především na americkém ústavním modelu, a proto tuto formu vlády vysvětlím právě na příkladu USA. Spojené státy

¹⁷PAVLÍČEK, Václav, Věra JIRÁSKOVÁ a kolektiv. *Ústavní právo a státověda 1.díl: Obecná státověda*. 3. podstatně přepracované a rozšířené vydání. Praha: Leges, s.r.o, 2021, s. 232. ISBN 978-80-7502-506-7.

¹⁸Tamtéž, s. 233.

¹⁹Švýcarské světadíly: Švýcarské kantony. *Švýcarsko.svetadily* [online]. [cit. 2022-01-20]. Dostupné z: <https://svycarsko.svetadily.cz/clanky/Svycarske-kantony>

americké jsou jak republikou, tak federací. Státním zřízením představují republiku a vertikální dělbu moci uvnitř státního zřízení představují federaci (spojení více států v jeden stát). Neuplatňuje se ovšem pouze v USA, ale také v například Latinské Americe, Asii a Africe. Tento systém je založen na striktní dělbě moci a na principu *checks and balances*. Výkonná moc je zastoupena prezidentem a vláda je také vybírána prezidentem. Vláda se zde skládá z ministrů neboli tajemníků, kteří plní funkci vykonavatelů a rádců vůči prezidentovi. Vláda tedy v podobě, jakou ji známe třeba u nás v ČR, neexistuje. Tato forma vlády staví postavení prezidenta na vyšší pozici než vládu, nejedná se tedy o rovnocenný vztah vlády a prezidenta.

Výkonná moc je zastoupena prezidentem, viceprezidentem, vládou a řadou dalších nezávislých výborů. Nezávislé výbory jsou administrativní útvary, které zřizuje Kongres a nejsou pod kontrolou prezidenta. Nezávislými výbory jsou například: Mírové sbory, Federální úřad pro vyšetřování (FBI), Rada pro vysílání (BBG), Národní úřad pro letectví a kosmonautiku (NASA) a mnoho dalších.²⁰ Tyto nezávislé orgány mají za úkol pomáhat v provádění politiky a zajišťování speciálních služeb. Jejich pravomoci a povinnosti se rozlišují na základě oblasti (finance, medicína a další), ve které mají pomáhat. Pravomoci amerického prezidenta jsou relativně široké a obecně definované v druhém článku ústavy (článek II.). Prezident je držitelem (představitelem) výkonné moci, kdy není pouze hlavou státu, ale má i velkou autoritu. Prezident Spojených států amerických je pravděpodobně nejmocnějším voleným úředníkem na světě.²¹ Kromě toho je vrchním velitelem ozbrojených sil, uděluje milost (na federální úrovni), jmenuje představitele podléhajících úřadů, přijímá velvyslance, svolává Kongres k mimořádnému zasedání, je povinen Kongresu pravidelně předkládat „zprávu o stavu Unie“ a „dohlížet, aby zákony byly správně vykonávány“. Se souhlasem senátu má právo uzavírat smlouvy a jmenovat velvyslance, soudce a vysoké

²⁰Politický systém. *Americké centrum.cz: Politický systém* [online]. US Embassy Prague: bARTvisions, 2021, 2021 [cit. 2021-11-06]. Dostupné z: <https://www.americkecentrum.cz/o-usa/politicky-system/>

²¹LEVY, Michael. Selecting a president. *Britannica* [online]. [cit. 2022-02-13]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/presidency-of-the-United-States-of-America/Selecting-a-president>

představitele. Se souhlasem celého Kongresu může přijímat zákony.²² Prezidentský úřad je tvořen Office of the President a dalšími 25 úřady, podřízených přímo prezidentovi. Prezident je volen na období 4 let ve dvoustupňových nepřímých volbách. Viceprezident je druhá nejvyšší funkce exekutivy a pokud prezident nemůže nadále vykonávat své povinnosti, přebírá jeho vedoucí pravomoci. Viceprezident předsedá senátu, kde dohlíží na průběh zasedání a jeho hlas je rozhodující, pokud dojde k nerozhodnému výsledku hlasování. Rovněž je jedním ze 4 členů Rady pro otázky národní bezpečnosti, což silně posílilo jeho roli. Prezidentský kandidát navrhuje konkrétní osobu, která musí být následně schválena vnitrostranickým nominačním sjezdem. Vláda je tvořena viceprezidentem a představiteli 15 ministerstev – zemědělství, obchodu, obrany, školství, energetiky, zdravotnictví a sociálních věcí, vnitřní bezpečnosti, bytové výstavby a rozvoje měst, vnitra, práce, zahraničí, dopravy, financí, spravedlnosti a záležitostí veteránů. Ministři musí povinně spolupracovat s kongresovými výbory, které kontrolují jejich rozpočty a připravují zákony k využití ministerstvům.

Mezi další pravomoci prezidenta též spadá kontrola moci zákonodárné neboli Kongresu. Kongres je dvoukomorový orgán, který se skládá ze Senátu a Sněmovny reprezentantů. Kongres má poměrně široké pravomoci, které zahrnují kontrolu federálních daní a výdajů, emitování (vydávání) peněz či vyhlášení války ostatním státům. Hlavní povinností Kongresu je však navrhovat, prodiskutovávat a schvalovat návrhy zákonů dříve, než jsou postoupeny prezidentovi. Kromě toho Kongres kontroluje moc výkonnou. Kontroluje zejména vládu, zda jedná kompetentně a bez korupce. Kongres má celkem 535 členů: 435 členů ze Sněmovny reprezentantů, kteří jsou voleni na 2 roky a stočlenný Senát, jehož zástupci jsou voleni na 6 let. Kongres je podle ústavy zákonodárným orgánem srovnatelným s jinými parlamenty. Kongres spolupracuje s několika výbory. Nejdůležitější je však Rozpočtový výbor Kongresu, který má za úkol nestranně a nezávisle pomáhat zákonodárcům v záležitostech návrhů rozpočtu od prezidenta. Jak jsem již uvedla na začátku této podkapitoly, tento systém je

²²Politický systém. *Americké centrum.cz: Politický systém* [online]. US Embassy Prague: bARTvisions, 2021, 2021 [cit. 2021-11-06]. Dostupné z: <https://www.americkecentrum.cz/o-usa/politicky-system/>

založen na striktní dělbě moci, ale zároveň i na principu vyvážení, a proto prezident musí kontrolovat moc zákonodárnou. Americký prezident může například vetovat návrh zákona, který v Kongresu prošel. Rovněž ale může moc zákonodárná kontrolovat prezidenta USA například tím, že legislativa může odmítnout přijetí zákona navrženého prezidentem či může přehlasovat prezidentské právo veto a využít práva impeachmentu za účelem zbavení prezidenta jeho úřadu.²³ Impeachment označuje ústavní žalobu prezidenta (či jiného státního představitele). V historii USA čelili pouze 3 prezidenti ústavní žalobě.²⁴ Donald Trump jako první prezident v historii USA čelil dokonce dvěma impeachmentům.

Zvláštní postavení v soustavě nejvyšších státních orgánů má Nejvyšší soud USA, který je též i vrcholným orgánem kontroly ústavnosti (Ústavní soud). Soudci Nejvyššího soudu USA jsou jmenováni prezidentem doživotně.²⁵ Úkolem soudní moci je interpretace zákonů odhlasovaných v Kongresu. Soudy mohou označit některé právní normy za protiústavní, a proto hrají důležitou roli při utváření právního systému v zemi. Soudní moc se skládá z Nejvyššího soudu a nižších federálních soudů. Prezident kontroluje soudní moc tím, že jmenuje soudce do funkce a také má pravomoc udělit milost odsouzeným. Legislativa neboli moc zákonodárná kontroluje soudní moc například tím, že stanoví rozpočet soudů, schvaluje federální soudce a také je v její v pravomoci obžalovat soudce a zbavit jej funkce.

Tato forma vlády je tudíž považována za model, v němž je nejdůsledněji provedena dělba moci a za hlavní znak se považuje deficit odpovědnosti výkonné moci vůči parlamentu za výkonnou politiku.²⁶

²³Politický systém. *Americké centrum.cz: Politický systém* [online]. US Embassy Prague: bARTvisions, 2021, 2021 [cit. 2021-11-06]. Dostupné z: <https://www.americkecentrum.cz/o-usa/politicky-system/>

²⁴VOKŘÁL, Jiří. *Seznam zprávy: Impeachment přehledně: Co znamená a proč mu Trump znovu čelí* [online], [cit. 2021-11-14]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/impeachment-trump-137823?fbclid=IwAR0--8gA4zuzgJ2OpBgIcCyENdYkt-jtW07Ifoti6tw1yoisD5OgRqLY1eo>

²⁵KLÍMA A KOLEKTIV, Karel. *KOMENTÁŘ K ÚSTAVĚ A LISTINĚ: 1. díl. 2. rozšířené*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 484. ISBN 978-80-7380-140-3.

²⁶KLÍMA, Karel. *Teorie veřejné moci: Vládnutí*. 3., přepracované. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 228. ISBN 978-80-7552-331-0.

2.3 Poloprezidentská forma vlády

Poloprezidentská forma vlády, rovněž známá pod pojmem smíšená, modifikovaná parlamentní či semiprezidencialismus, je typická forma vlády pro Francii. Tento pojem charakterizoval francouzský politolog Maurice Duverger, který stanovil 3 základní kritéria, kterými se vyznačuje poloprezidentský systém, a to: hlava státu je volena pomocí přímé volby, zvolený prezident má poměrně rozsáhlé samostatné (nekontrasignované tzn. nepotřebuje spolupodpis člena vlády) pravomoci a je přítomen premiér se svými ministry, kteří jsou závislí na důvěře parlamentu.²⁷

Existence ústavního modelu páté Francouzské republiky (od r.1958 historický vývoj) vstoupila v platnost ústavou ze dne 4.října 1958 a navázala na tradiční prvky unitárního, laického, demokratického a sociálního státu.²⁸

Ústava Francouzské republiky upravuje postavení nejvyšších orgánů v následujícím pořadí: prezident, vláda a parlament. Prezident je ústřední osobou státní politiky a moc výkonná je v popředí ústavní sílí. Prezident hraje v ústavním systému důležitou roli, která se opírá o rozsáhlé pravomoci, které mu ústava svěřuje a také je volen přímo lidem. Zvolený prezident je často osobnost charismatická a populární. Prezident republiky je volen přímo většinovým volebním systémem na období 5 let. Jmenuje předsedu vlády a vládu. Má možnost předložit zákon k referendu. Je vrchním velitelem ozbrojených sil a předsedou Rady ministrů. Rada ministrů je zvláštní formou exekutivního orgánu. Pravomoci Rady ministrů nejsou vymezeny v ústavě, ale závisejí na politické situaci. Velmi důležitým faktorem pro fungování francouzského ústavního systému je vztah mezi francouzským prezidentem a předsedou vlády, resp. vládou celou. Na straně jedné stojí prezident, který není odpovědný žádnému ústavnímu orgánu, je neodvolatelný a znovu zvolitelný. Prezident Francouzské republiky je nejvyšším exekutivním orgánem. Na straně druhé stojí předseda vlády, resp. vláda, která je

²⁷DUVERGER, M.: A New Political System Model: Semi-presidential Government. In: LIJPHART, A. (ed.): Parliamentary versus Presidential Government. Oxford. 1992, s. 142.

²⁸KOLÁŘ, P., PECHÁČEK Š. a SYLLOVÁ J. Přímé volby, pravomoci a odpovědnost prezidenta v ústavních systémech některých evropských států: Francouzská republika. Parlamentní institut [online]. 2003 [cit. 2021-11-08]. Dostupné z: https://invenio.nusl.cz/record/136193/files/nusl-136193_1.pdf

jmenována prezidentem dle čl. 8 francouzské ústavy, ale je odpovědná Národnímu shromáždění.²⁹ Vláda se opírá o parlamentní většinu. I přesto, že prezident některé pravomoci vykonává výlučně sám, některé z nich jsou vázány na souhlas příslušného člena vlády. Po formální stránce můžeme hovořit o tom, že výkonná moc je rovnoměrně rozdělena mezi oba orgány, ale faktický výkon moci je mnohem více závislý na aktuálním rozložení politických sil. Ze situace se dá usuzovat, že v semiprezidentském režimu dochází a bude docházet ke střídání prezidentské a parlamentní fáze, tudíž tento systém nemusí existovat jako samostatný směr. Vztah mezi prezidentem a vládou je jednou ze základních otázek při fungování ústavního systému ve Francii. Jak jsem již uvedla, prezident ve své funkci není odpovědný při výkonu svého úřadu, avšak v souvislosti se skandály prezidentů došlo v roce 2007 k přijetí změny části francouzské ústavy. Pokud prezident nedostojí svým povinnostem (způsobem, který je s výkonem jeho mandátu zjevně neslučitelný), pak mohou obě komory parlamentu přijmout usnesení o dočasném zbavení prezidenta výkonu jeho funkce. A v takovém případě by došlo k projednání věci před Vysokým soudním dvorem. Pokud by souhlasil s parlamentem, byly by vypsány nové prezidentské volby.

Moc zákonodárná je tvořena parlamentem, který se skládá z Národního shromáždění a Senátu. Národní shromáždění je tvořeno 557 poslanci, kteří jsou voleni přímo na období 5 let. Horní komorou je Senát, který se skládá z 348 senátorů a jsou voleni nepřímo jako zastoupení územních celků.³⁰ Hlavní funkcí parlamentu je zákonodárná iniciativa (právo předkládat návrhy zákonů), kterou mimo členů parlamentu disponuje pouze předseda vlády. Dalšími funkcemi jsou schvalování zákonů a kontrolní funkce vůči vládě. Vztah mezi prezidentem a parlamentem není tak napjatý jako vztah mezi prezidentem a předsedou vlády. Jedná se skoro o vztah neutrální. Jejich vzájemnou propojenost nalezneme zejména ve člancích 12-18 francouzské ústavy. Prezident tedy zákonodárnou

²⁹KOLÁŘ, P., PECHÁČEK Š. a SYLLOVÁ J. Přímé volby, pravomoci a odpovědnost prezidenta v ústavních systémech některých evropských států: Francouzská republika. Parlamentní institut [online]. 2003 [cit. 2021-11-08]. Dostupné z: https://invenio.nusl.cz/record/136193/files/nusl-136193_1.pdf

³⁰KLÍMA, Karel. Teorie veřejné moci: Vládnutí. 3., přepracované. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 230. ISBN 978-80-7552-331-0.

iniciativou nedisponuje dle čl. 10 francouzské ústavy, ale je nadán vůči zákonům suspenzivním vetem a ve lhůtě do 15 dnů od jejich schválení zákony vyhlašuje.

Moc soudní ve Francii funguje ve dvojinstančním systému obecných soudů, kdy nejvyšším soudem je Kasační soud sídlící v Paříži. Kontrolu správy pak kontrolují správní soudy. Obecné soudy rozhodují ve věcech civilních a trestních. Na vrcholu soudního systému stojí devítičlenná Ústavní rada, které je jmenována prezidentem, předsedou Národního shromáždění a předsedou Senátu na funkční období 9 let.³¹ Jedná se o speciální ústavní orgán, který se zaměřuje na ústavní pořádek ve státě. Dále pak rozhoduje o řádném průběhu volby prezidenta, organizuje referenda a také má poradní pravomoc.

2.4 Parlamentní forma vlády

Podstatou parlamentní formy vlády je způsob formování vlády a její politická neodpovědnost.³² Parlamentní systém je tedy založen na spolupráci tří složek moci (parlamentu, prezidenta a vlády), jejich rovnosti a pružnosti. Než parlamentní formu vlády vysvětlím na konkrétním státě, je nutné nejdřív parlamentarismus rozdělit obecně. Rozlišujeme parlamentarismus monistický a dualistický. V monistickém parlamentarismu je předseda vlády odpovědný pouze parlamentu a v dualistickém parlamentarismu je předseda vlády odpovědný jak parlamentu, tak i hlavě státu – prezidentovi či monarchovi.³³ V souvislosti s parlamentarismem se uplatňují také ústavní koncepce bikameralismu a monokameralismu. Čili ústavní podoba zákonodárné moci je buď složena z dvoukomorového parlamentu (bikameralismus), anebo je parlament složen pouze z monolitického sboru (monokameralismus). Parlamentarismus a jeho dělení a členění se historicky vyvíjel. V jednotlivých státech se utvářel a formuloval vždy v trochu jiných mezích.

Za vzor parlamentní formy vlády se tradičně uvádí Velká Británie, a proto také můžeme parlamentarismus znát i pod jiným označením, a tím je Westminsterský

³¹KOLÁŘ, P., PECHÁČEK Š. a SYLLOVÁ J. Přímé volby, pravomoci a odpovědnost prezidenta v ústavních systémech některých evropských států: Francouzská republika. Parlamentní institut [online]. 2003 [cit. 2021-11-08]. Dostupné z: https://invenio.nusl.cz/record/136193/files/nusl-136193_1.pdf

³²KLÍMA, Karel. Teorie veřejné moci: Vládnutí. 3., přepracované. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 223. ISBN 978-80-7552-331-0.

³³Tamtéž, s. 224.

model. Tato část bakalářské práce se však zaměřuje na formy vlády zejména v republice, ne v monarchii. Proto parlamentní formu vlády vysvětlím na Spolkové republice Německo (SRN). Spolková republika Německo je federací složená ze 16 spolkových zemí. Ve všech se uplatňuje parlamentní forma vlády. Systém je založen Ústavou, základním zákonem, z roku 1949, v tradicích první republikánské formy Výmarské Ústavy z roku 1919. Německo se řadí do monistického parlamentarismu, prezident má velmi omezené pravomoci a vláda je odpovědná pouze parlamentu.³⁴ Forma vlády v Německu je také známá pod pojmem racionalizovaný parlamentarismus. Racionalizace parlamentarismu spočívá v posílení exekutivy, tedy vlády v čele s premiérem, a to vůči parlamentu, přičemž parlament by neměl být odsouván do pozadí a měl by vládě poskytovat potřebnou podporu. Mezi nejvyšší orgány řadíme Spolkového prezidenta, Spolkového kancléře, Spolkovou vládu, Spolkový sněm a Spolkovou radu. Není zde uznávám princip suverenity parlamentu jako je tomu tak ve Velké Británii.

Výkonná moc je tvořena Spolkovým prezidentem a Spolkovou vládou. Prezident má velmi slabé postavení a až na výjimky představuje spíše reprezentativní úlohu (funkci). Je tomu tak kvůli negativním zkušenostem se silným postavením prezidenta za dob Výmarské republiky. Prezident Německa je volen zvláštním orgánem, a to Spolkovým shromážděním, které se schází pouze za účelem této volby. Spolkové shromáždění se skládá z poloviny ze členů Spolkového sněmu a druhá polovina je tvořena zástupci spolkových zemí. Všichni dosud zvolení prezidenti mohou vděčit za své zvolení vládní většině strany, jejímž byly členem. Jedná se o tzv. koaliční jednání, kterým je volen i Spolkový kancléř. Rozhodovací pravomoc prezidenta je minimální a vztahuje se pouze na výjimečné situace. Hlavou vlády je Spolkový kancléř, který zaujímá významné postavení. Jeho postavení lze charakterizovat jako „první mezi nerovnými“. Významné postavení kancléře se projevuje například i ve způsobu ustanovení vlády či v konstruktivním hlasování o nedůvěře. Na základě resortního principu řídí jednotliví ministři svá ministerstva samostatně a princip kolegiální spočívá v rozhodování vlády jako celku. Jednotliví členové vlády jsou jmenováni

³⁴KLÍMA, Karel. Teorie veřejné moci: Vládnutí. 3., přepracované. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 226. ISBN 978-80-7552-331-0.

Spolkovým prezidentem na návrh Spolkového kancléře.³⁵ Je tedy záležitostí kancléře, jaké složení bude mít jeho vláda. A právě kancléř představuje parlamentní většinu. Kancléř na základě ústavy určuje linii vnitřní a zahraniční politiky. Vzhledem k tak silné ústavní úloze kancléře můžeme také hovořit o kancléřské demokracii nebo modifikovaném parlamentním systému.³⁶ Pozice kancléře je navíc ústavně chráněna tzv. konstruktivním vyslovením nedůvěry, což znamená, že na základě tohoto principu může Spolkový sněm vyslovit kancléři nedůvěru jen za předpokladu, že většinou svých členů zvolí nástupce. Vyslovení nedůvěry se vztahuje pouze proti Spolkovému kancléři, jelikož německý ústavní systém je založen na principu, že vláda stojí a padá se Spolkovým kancléřem.³⁷

Zákonodárná moc SRN je svěřena jednomu orgánu, a to Spolkovému sněmu. Parlament SRN je tedy jednokomorový orgán, jehož členové jsou voleni občany přímo v kombinovaném volebním systému (každý občan má při volbách do parlamentu dva hlasy – jeden pro konkrétní osobu, druhý pro stranické kandidáty) na období 4 let.³⁸ Mezi jeho hlavní funkce jsou zahrnuty: funkce zákonodárná, funkce kontrolní (kterou vykonává především vůči moci výkonné) a funkce kreační. Spolkový sněm se schází nejpozději 30. den po dni voleb, přičemž nejdůležitějším úkolem nově ustaveného sněmu je volba Spolkového kancléře. Často bývá mylně označována za druhý orgán parlamentu i Spolková rada, ale Spolková rada je samostatný ústavní orgán, který hájí zájmy spolkových zemí. Její členové nejsou voleni, ale jmenováni. Mezi hlavní funkce Spolkové rady spadá spoluúčast při zákonodárné činnosti a správě Spolku.³⁹

Zvláštní postavení v soustavě nejvyšších ústavních orgánů zaujímá Spolkový ústavní soud s rozsáhlými pravomocemi v oblasti kontroly ústavnosti, fungování

³⁵Blahož J., Balaš V., Klíma K.: Srovnávací ústavní právo. 3., přeprac. a dopl. vyd. Praha: ASPI, 2007, s. 117-118. ISBN 978-80-7357-629-5.

³⁶KLÍMA, Karel. Teorie veřejné moci: Vládnutí. 3., přepracované. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 227. ISBN 978-80-7552-331-0.

³⁷Blahož J., Balaš V., Klíma K.: Srovnávací ústavní právo. 3., přeprac. a dopl. vyd. Praha: ASPI, 2007, s.118. ISBN 978-80-7357-629-5.

³⁸KLÍMA, Karel. Teorie veřejné moci: Vládnutí. 3., přepracované. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 226. ISBN 978-80-7552-331-0.

³⁹Blahož J., Balaš V., Klíma K.: Srovnávací ústavní právo. 3., přeprac. a dopl. vyd. Praha: ASPI, 2007, s. 117-118. ISBN 978-80-7357-629-5.

federace, ochrany demokracie a dodržování základních lidských práv.⁴⁰ Je nezávislý, samostatný a má stejné postavení jako ostatní ústavní orgány. Je tvořen dvěma senáty. V každém senátu zasedá osm soudců, polovinu z nich volí Spolkový sněm, druhou polovinu Spolková rada. Funkční období soudců je dvanáct let; opětovné zvolení do úřadu je nemožné. Tři členové každého senátu jsou vybíráni z řad soudců nejvyšších zemských soudů. Předsedu a místopředsedu volí střídavě Spolkový sněm a Spolková rada.⁴¹

2.5 Porovnání pravomocí

Ve stručnosti chci znovu zopakovat základní principy těchto forem vlád. Prezidentská forma vlády, jak už z názvu vypovídá, vkládá největší pravomoci do rukou prezidenta, který není odpovědný parlamentu, ale samozřejmě to není vláda absolutní, vláda 1 panovníka či strany. Nicméně má určitě z těchto 3 forem vlád, které jsem v této práci již zmínila, nejbližší k autoritářské (silné osobní) centralizované moci. Ale stále se nacházíme ve sféře demokracie, kdy je představitel prezidenta volen ve veřejných nepřímých či přímých volbách, kdy je volen členy, které si zvolí lid či přímo lidem. Z toho tedy vyplývá, že prezident má funkční období na dobu určitou. Poloprezidentská forma vlády je jakýsi „mix“ formy prezidentské a parlamentní. Záleží, v jakém státě se tato forma uplatňuje, ale zpravidla platí, že moc výkonná má nad mocí zákonodárnou navrch, i přes to, že vláda je odpovědná parlamentu. Prezident zde má ale opět přesahující pravomoci než prezident v parlamentní formě vlády. Vláda zde má povinnost jak vůči prezidentu, tak vůči parlamentu. Jedná se tedy o „kompromis“, který vyvažuje pravomoci prezidenta a parlamentu. Funkční období prezidenta je také na dobu určitou a prezident je volen lidem či zástupci lidu. A poslední zmíněnou formou je forma vlády parlamentní. Její principy jsou postaveny na jiné dělbě moci než předchozí dvě zmíněné. V parlamentním systému je hlava státu a hlava vlády jiná osoba a vláda je odpovědná parlamentu. Nejvyšší moc zde má zákonodárná moc, tedy parlament. V parlamentní formě vlády se i zpravidla uplatňuje politický

⁴⁰KLÍMA, Karel. *Teorie veřejné moci: Vládnutí. 3., přepracované.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 227. ISBN 978-80-7552-331-0.

⁴¹Politický systém Německa. Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2021-11-14]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Politick%C3%BD_syst%C3%A9m_N%C4%9Bmecka

pluralismus stran. Existuje tedy více politických stran, které utvářejí poslaneckou sněmovnu a rozhoduje se tzv. principem většiny. Jak zástupci parlamentu, tak i prezident, jsou většinou voleni přímými, svobodnými volbami. Také mají funkční období na dobu určitou a jsou voleni přímo, lidem. A hlava státu má spíše reprezentativní úlohu.

3 Ústavní systém v České republice a jeho hodnocení

Vznik České republiky dne 1. ledna 1993 byl přímým důsledkem zániku České a Slovenské Federativní Republiky (ČSFR). Česká republika se tedy stala jedním ze dvou nástupnických států po rozpadu ČSFR. Ústavní zákon č. 1/1993 Sb. (dále jen Ústava) v článku 1, odstavci 1 definuje Českou republiku jako *svrchovaný, jednotný a demokratický právní stát založený na úctě k právům a svobodám občana*.⁴² Nástupnictví v souvislosti se zánikem státu má závažné jak vnitrostátní dopady, tak i mezinárodní. Kontinuita státu je znakem jeho stability a definitivního zařazení v daném geopolitickém prostoru, uznání významu jeho existence se sousedními státy a velmocemi, a tím do jisté míry záruky bezpečnosti jeho občanů.⁴³

I přes to, že Listina základních práv a svobod (LZPS) byla novelizována až v roce 1998 jako ústavní zákon zákonem č. 162/1998 Sb. Již v roce 1993 vznikla konstrukce zvláštní formální podoby české Ústavy jako konstrukce „dvojjediné“ Ústava – Listina. Z formálně právního hlediska jsou všechny ústavní předpisy ústavními zákony ústavního pořádku ČR. Tím mají danou nejvyšší právní sílu a nadřazenost v postavení v hierarchii právního řádu ČR. Žádný ústavní zákon není jiným ústavním zákonům nadřazen. Ústavní zákony jsou si navzájem rovny, nemají mezi sebou žádnou nadústavní sílu. Z faktického hlediska mají však Ústava a LZPS dominantní postavení. Jak tedy vyplývá z předchozího členění, česká Ústava je psaná a polylegální. To znamená, že Ústava ČR je tvořena více zákony (netradiční konstrukce ústavy) a společně s LZPS utvářejí hlavní a nejpodstatnější složku ústavního pořádku České republiky.

⁴²zák. č. 1/1993 Sb., Ústava ČR, čl.1 odst.1

⁴³PAVLÍČEK, Václav, a kolektiv. *Ústavní právo a státověda 2.díl: Ústavní právo České republiky*. 3. vydání. Praha: Leges, s.r.o, 2021, s. 312. ISBN 978-80-7502-468-8.

Koncepce Ústavy úzce souvisí s funkcemi, které má tento dokument nejvyšší právní síly plnit. Ústava ČR má dvojí obsah. Na jedné straně Ústava zakotvuje stěžejní ústavní hodnoty a strukturu státu (jeho orgány a vztahy mezi nimi), včetně základů tvorby práva a procesních předpisů ústavního práva (volební zákony, jednací řády komor apod.). Na straně druhé zakotvuje práva, povinnosti a svobody občanů svého státu (zakotvuje ústavní normy základních práv a svobod i u menšin), rozvoj právní kultury, vlastní ústavní tradice, a další.⁴⁴ Aby ústavní systém efektivně fungoval, musí preferované hodnoty tvořit konzistentní, vnitřně provázaný a související celek. V knize Ústavní právo a státověda 2. díl se dočteme, že ústavní text by měl, či by si měl zachovat svou vnitřní logiku, která by omezila na nejmenší možnou míru nejen mezery v ústavě, ale především nebezpečí její vnitřní rozpornosti. Pojmy obsažené v ústavě si musí zachovat v celém textu týž význam a musí mít návaznost na další pojmy v ústavě užití, aby byly jednoznačně vymezeny limity činnosti ústavních orgánů a účinný systém jejich kontroly a odpovědnosti. Bez odpovědnosti není demokracie.⁴⁵

Moc v České republice se v podstatě dělí na tři složky, a to na moc zákonodárnou, výkonnou a soudní. Jedná se o jeden z principů demokracie, kdy se tyto tři složky navzájem kontrolují a doplňují. Nikomu nenáleží neomezená moc. Ústava České republiky je tedy založena na demokratických základech, zárukou nejen pro práva a svobodu občanů, ale aby byla i zárukou pro fungování tří složek mocí ve státě, které vůči sobě budou působit. Podle návrhu Ústavy je Česká republika parlamentní demokracií. „*Lid je zdrojem veškeré moci, který ji vykonává prostřednictvím orgánů moci zákonodárné, výkonné a soudní.*“⁴⁶ Lid má plnou suverenitu, nikomu jinému tato suverenita nepřísluší a s nikým se o ni nemusí dělit. Jestliže se jedná o parlamentní demokracii (parlamentní republiku), významně dominuje v České republice Parlament nad mocí výkonnou, a to zejména nad vládou, které je Parlamentu ze své činnosti odpovědná. Tím

⁴⁴PAVLÍČEK, Václav, Jiří HŘEBEJK a Vladimír ZOUBEK. *Ústavní systém České republiky*. 5. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 71-72. ISBN 978-80-7380-423-7.

⁴⁵PAVLÍČEK, Václav, a kolektiv. *Ústavní právo a státověda 2. díl: Ústavní právo České republiky*. 3. letvydání. Praha: Leges, s.r.o, 2021, s. 324. ISBN 978-80-7502-468-8.

⁴⁶zák. č. 1/1993 Sb., Ústava ČR, čl. 2 odst. 1

navazuje na tradici, jejíž kořeny sahají až do období první republiky. Této tradici se budu podrobněji věnovat v následujících kapitolách.

Moc zákonodárná České republiky je upravena v hlavě druhé Ústavy ČR. Zákonodárná moc náleží Parlamentu, který je tvořen dvěma komorami, a to Poslaneckou sněmovnou (dolní komora) a Senátem (horní komora). Poslanecká sněmovna má 200 členů, poslanců, kteří jsou voleni poměrným volebním systémem na volební období 4 let. Poslanci jsou voleni tajným hlasováním přímo lidem na základě všeobecného a rovného volebního práva. Poměrný volební systém znamená, že strany získávají počet křesel v poměru hlasů, které získaly při volbách. Aby byla politická strana zastoupena v Poslanecké sněmovně, musí splnit alespoň 5 % hlasů z celkového počtu hlasů (tzn. uzavírací klauzule). Tento systém má zajistit co nejuvěrnější rozdělení mandátů ve Sněmovně v závislosti na preferencích občanů. *„Do Poslanecké sněmovny může být zvolen každý občan ČR, který má právo volit a dosáhl věku 21 let.“*⁴⁷ Senát má 81 členů, senátorů. Každé dva roky se volí jedna třetina senátorů, čímž je zajištěna průběžná obměna senátorů, přičemž volební období jednotlivce je na 6 let. Senátoři jsou voleni přímo lidem tajným hlasováním na základě všeobecného a rovného volebního práva. Senátoři jsou voleni většinovým volebním systémem, který spočívá v tom, že ve volebním obvodu je automaticky zvolen ten kandidát, který získá nadpoloviční většinu hlasů. Většinový volební systém je založen na principu „vítěz bere vše“. Nejčastěji se tento systém používá ve dvoukolových volbách, protože žádný z kandidátů hned v prvním kole nezíská nadpoloviční většinu. *„Do Senátu může být zvolen každý občan ČR, který dosáhl věku 40 let a má právo volit.“*⁴⁸

Moc výkonná České republiky je upravena v hlavě třetí Ústavy ČR. Výkonná moc náleží prezidentu a vládě. Prezident je hlavou státu, který je od r. 2013 volen přímo lidem na volební období 5 let. Žádný prezident nemůže být zvolen více jak dvakrát po sobě (volební období max na 10 let). Volba prezidenta se koná tajným hlasováním na základě všeobecného a rovného volebního práva. Vláda je vrcholným orgánem moci výkonné a je odpovědná Poslanecké sněmovně, která může vládě vyslovit nedůvěru, což je nejvýraznější znak parlamentní formy

⁴⁷Zák. č. 1/1993 Sb., Ústava ČR, čl. 19 odst. 1

⁴⁸Tamtéž, čl. 19 odst. 2

vlády.⁴⁹ A zároveň bylo posíleno ústavní postavení předsedy vlády, který prezidentu navrhuje ostatní členy vlády, kteří jsou pověřeni dohledem nad ministerstvy a dalšími ústředními orgány. Mezi ustanovení o vládě jsou také zakotvena ministerstva a jiné správní úřady. Zvláště stojí státní zastupitelství jako orgán veřejné žaloby v trestním řízení.

Moc soudní České republiky je upravena v hlavě čtvrté Ústavy ČR. Moc soudní je vykonávána nezávislými soudy a jejich nestrannost nesmí být nikým ohrožena. Soustava soudů v České republice je dvoustupňová. V prvním stupni je Ústavní soud, který chrání ústavnost státu a je složen z 15 soudců, kteří jsou jmenováni prezidentem republiky na období deseti let. V druhém stupni jsou tzv. obecné soudy: Nejvyšší soud, Nejvyšší správní soud, vrchní soud, krajské soudy (celkem 14, stejně jako krajů) a okresní soudy.

3.1 Pravomoci Parlamentu

Jak jsem již v této práci zmínila, Parlament se skládá ze dvou komor: Poslanecké sněmovny (PS) a Senátu. A proto můžeme českou zákonodárnou moc označit jako bikameralismus (dvoukomorovou). Zasedání obou komor jsou stálá a schůze komor jsou veřejné. Veřejnost lze vyloučit pouze za podmínek stanovených zákonem (např.: narušení pořádku jednání během schůze). Pokud mají být právní principy závazné, tedy součástí právního řádu, musí být vyjádřeny v zákonodárství. Ústavní principy, mají-li být součástí ústavního pořádku, musí být výsledkem rozhodnutí ústavodárce. Zdrojem ústavních principů musí být nositel ústavodárné moci, který je vyjadřuje v pozitivním právu, tedy v předpisem ústavního práva.⁵⁰ Tyto principy sice zcela nepřijímáme, ale navazujeme díky nim na tradici prvorepublikovou, která se prolíná napříč celou Ústavou, tedy i pravomocemi Parlamentu. Parlament České republiky je prvním zákonodárným sborem v historii svrchované ČR. Je jediným a výlučným zákonodárným orgánem České republiky, protože je vybaven právem přijímat právní předpisy (zákony). Zákonodárnou funkcí se rozumí přijímání ústavních zákonů a zákonů ostatních.

⁴⁹PAVLÍČEK, Václav, Jiří HŘEBEJK a Vladimír ZOUBEK. *Ústavní systém České republiky*. 5. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 73. ISBN 978-80-7380-423-7.

⁵⁰PAVLÍČEK, Václav, a kolektiv. *Ústavní právo a státověda 2.díl: Ústavní právo České republiky*. 3. vydání. Praha: Leges, s.r.o, 2021, s. 364. ISBN 978-80-7502-468-8.

V České republice je Parlament výhradním zákonodárcem. Ovšem Ústava v čl. 2 připouští, aby na základě zvláštního ústavního zákona byl použit některý z nástrojů přímé demokracie. Ústava může být měněna pouze ústavními zákony. Změna podstatných náležitostí demokratického právního státu je podle české Ústavy nepřípustná. Ústava a Listina základních práv a svobod upravují oblasti, které mohou být upraveny pouze zákonem (nikoliv podzákonným předpisem). Tyto tzv. výhrady zákona jsou minimální hranicí zákonodárné činnosti. Pokud to zákonodárce, tedy Parlament ČR, považuje za nutné, tak je možno upravit zákonem cokoli. Přesto, že je jeho hlavním cílem schvalování zákonů, není to jeho jedinou kompetencí (pravomocí). Obě komory v součinnosti mají kompetence a významné pravomoci. Komory jsou způsobilé usnášet se za přítomnosti alespoň jedné třetiny všech svých členů a k přijetí usnesení komory je třeba souhlasu nadpoloviční většiny přítomných poslanců nebo senátorů, nestanoví-li zákon jinak.⁵¹ Souhlasu obou komor Parlamentu je potřeba k ratifikaci mezinárodních smluv podle čl. 10, 10a a čl. 49 Ústavy. Prezident republiky se ujímá svého úřadu složením slibu do rukou předsedy Senátu na schůzi obou komor. Senát může se souhlasem PS podat ústavní žalobu proti prezidentu k Ústavnímu soudu, a to pro velezradu či jiné hrubé porušení Ústavy nebo ústavního pořádku. Senát neboli *privilegium fori* je zvláštní orgán, příslušný podat žalobu a provést soudní řízení ohledně deliktu prezidenta republiky.⁵² Podle čl. 43 odst. 1,2,3 Ústavy Parlament rozhoduje o vyhlášení válečného stavu a rozhoduje o účasti ČR v obranných systémech mezinárodní organizace, jíž je ČR členem. Dává souhlas s vysláním ozbrojených sil České republiky mimo její území a dává souhlas k pobytu ozbrojených sil na území ČR. S tím úzce souvisí právo na usnášení se o vyhlášení válečného stavu a právo na usnášení se o vyhlášení stavu ohrožení státu. Dalším důležitým ústavním zákonem je z. č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, kde jsou popsány další pravomoci obou komor Parlamentu, a to zejména při ohrožení státu. „*Parlament může na návrh vlády vyhlásit stav ohrožení státu, je-li bezprostředně ohrožena svrchovanost státu nebo územní celistvost státu anebo jeho demokratické základy. K přijetí usnesení o vyhlášení stavu*

⁵¹zák. č. 1/1993 Sb., Ústava ČR, čl. 39 odst. 1, 2

⁵²KUDRNA, Jan, Odpovědnost za akty prezidenta republiky. Správní právo, Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2013, s. 390. ISSN 0139-6005.

*ohrožení státu je třeba souhlasu nadpoloviční většiny všech poslanců a souhlasu nadpoloviční většiny všech senátorů.*⁵³

Demonstrativní výčet působnosti Poslanecké sněmovny obsahuje §50 z. č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny. *Jednací řád Poslanecké sněmovny upravuje zásady jednání Poslanecké sněmovny, jejích orgánů a funkcionářů, zásady jednání společné schůze komor Parlamentu, styky Sněmovny navenek, postavení poslanců, orgánů a funkcionářů Sněmovny.*⁵⁴ Poslanecká sněmovna má právo dát souhlas i odepřít souhlas ke stíhání svého člena, poslance. Návrhy zákonů se podávají PS a návrh zákona může mimo jiné (vláda, zastupitelstvo vyššího územního samosprávného celku a Senát jako celek) podat poslanec či skupina poslanců (tzn. zákonodárná iniciativa). Mezi další pravomoc Poslanecké sněmovny spadá projednávání návrhů zákonů a vyslovovat s nimi souhlas/nesouhlas. Návrh zákona je podán jako zákonodárná iniciativa do Poslanecké sněmovny. Po jeho projednání a schválení Poslaneckou sněmovnou postupuje do Senátu. Pokud není návrh v senátní fázi schválen, tak se návrh vrací do Poslanecké sněmovny, která rozhodne o výsledku projednávání. Poté je zákon postoupen prezidentu republiky, kterému Ústava svěřuje zákon vrátit do Poslanecké sněmovny (tzv. suspenzivní veto), výjimkou zákonů ústavních. Pokud je zákon vrácen, hlasuje o něm opět Poslanecká sněmovna. K přehlasování veta je zapotřebí dosáhnout nadpoloviční většiny všech poslanců. Přijaté zákony podepisuje předseda PS, prezident a předseda vlády. Dolní komora projednává na veřejné schůzi návrhy zákona o státním rozpočtu a závěrečném účtu státu a usnáší se o nich jen PS. Tyto návrhy zákona podává Poslanecké sněmovně vláda. PS má právo navrhopvat prezidentu republiky jmenování prezidenta a viceprezidenta NKÚ (Nejvyššího kontrolního úřadu). PS volí a odvolává jeho členy. Poslanecká sněmovna volí veřejného ochránce práv (ombudsmana) z návrhů Senátu a prezidenta. Sněmovna volí i jeho jediného zástupce (zástupce ombudsmana). PS kontroluje činnost vlády, jedná o důvěře vlády a usnáší se o vyslovení nedůvěry vládě. Každý poslanec má právo interpelovat vládu (žádat o vysvětlení) ve věcech její působnosti.⁵⁵ A zároveň schvaluje zákonná opatření

⁵³zák. č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, čl. 7 odst. 1, 2

⁵⁴zák. č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny, § 1 odst. 1

⁵⁵zák. č. 1/1993 Sb., Ústava ČR, čl. 53 odst. 1

Senátu. Sněmovna může vykonávat i další pravomoci a působnosti, stanoví-li tak zákon.

Jednací řád Senátu, z. č. 107/1999 Sb., „*upravuje postavení senátorů, senátorských klubů, orgánů a funkcionářů Senátu, pravidla jednání Senátu a jeho orgánů. V rámci tohoto zákona může Senát upravit usnesením své vnitřní poměry a podrobnější pravidla jednání Senátu a jeho orgánů.*“⁵⁶ Kompetence Senátu jsou také poměrně rozmanité. Má právo dávat souhlas prezidentu republiky se jmenováním soudců Ústavního soudu. Dává souhlas/nesouhlas s trestním stíháním svého člena, senátora. Dává souhlas s trestním stíháním soudce Ústavního soudu. Odepře-li Senát souhlas, je trestní stíhání po dobu trvání funkce vyloučeno. Senát navrhuje spolu s prezidentem kandidáty na veřejného ochránce práv Poslanecké sněmovně. Prezident republiky se může vzdát svého úřadu pouze do rukou předsedy Senátu.

Poslanecká sněmovna může být na rozdíl od Senátu rozpuštěna, a to na základě rozhodnutí prezidenta republiky a Ústavou stanovených důvodů (např.: není schopna se po dobu 3 měsíců usnášet, nevysloví důvěru nově jmenované vládě). „*Dojde-li k rozpuštění PS, přísluší Senátu přijímat zákonná opatření ve věcech, které nesnesou odkladu a vyžadovaly by jinak přijetí zákona.*“⁵⁷ Senát však nemůže přijímat zákonná opatření ve věcech Ústavy, státního rozpočtu a státního závěrečného účtu, volebního zákona a ani ve věcech mezinárodních smluv. Dále musí Senát při přijímání zákonů dát obligatorně výslovný souhlas s ústavním zákonem. Výslovný souhlas Senátu též vyžaduje schválení (souhlas) s mezinárodní smlouvou, což jsem již zmiňovala v součinnosti kompetencí obou komor.

PS je způsobilá se usnášet za přítomnosti alespoň jedné třetiny všech poslanců. Senát je způsobilý se usnášet za přítomnosti alespoň jedné třetiny senátorů. Ke schvalování zákonů a dalších usnesení je k přijetí zapotřebí souhlasu třípětinové většiny všech poslanců, tj. nejméně 120 poslanců, a třípětinové většiny přítomných senátorů, k přijetí ústavního zákona a vydání souhlasu k ratifikaci mezinárodní smlouvy uvedené v čl. 10a odst. 1 Ústavy. Ke schvalování zákonů a dalších usnesení je k přijetí zapotřebí souhlasu

⁵⁶zák. č. 107/1999 Sb., jednací řád Senátu, §1 odst. 1 a 2

⁵⁷zák. č. 1/1993 Sb., Ústava ČR, čl. 33 odst. 1

nadpoloviční většiny všech poslanců, tj. nejméně 101 poslanců, a nadpoloviční většiny všech senátorů, což je 41 senátorů, jako například k přijetí usnesení o vyhlášení stavu ohrožení státu nebo válečného stavu. Usnesení o souhlasu s vysláním ozbrojených sil České republiky mimo území ČR nebo s pobytem ozbrojených sil jiných států na území ČR. Usnesení o účasti České republiky v obranných systémech mezinárodní organizace, jíž je Česká republika členem. Jestliže PS neschválí návrh zákona ve znění schváleném Senátem. Hlasuje se znovu a návrh zákona je přijat, jestliže je schválen nadpoloviční většinou všech poslanců, je tedy schválen minimálně 101 poslanci. O vráceném zákonu hlasuje PS znovu. Jestliže Poslanecká sněmovna setrvá na vráceném zákonu od prezidenta republiky nadpoloviční většinou všech poslanců, zákon se vyhlásí. Jinak platí, že zákon nebyl přijat.⁵⁸ Návrh na vyslovení nedůvěry vládě musí předložit Poslanecké sněmovně alespoň 50 poslanců a musí být schválen nadpoloviční většinou všech poslanců, nejméně tedy 101 poslanců.

Ústava zakotvuje neslučitelnost funkcí poslance a senátora. To znamená, že jedna a tatáž fyzická osoba nemůže vykonávat mandát poslance i senátora. Zároveň také tato osoba nemůže vykonávat úřad prezidenta, soudce a další funkce, které výslovně stanoví zákon. Pokud například dojde ke zvolení senátora prezidentem, vyhrává „silnější“ mandát (mandát prezidenta), a proto musí fyzická osoba na mandát senátora (předchozí mandát) rezignovat a nesmí požadovat nároky, které s mandátem souvisejí (např.: hlasovat na schůzi Senátu).

Česká republika je parlamentní republikou. Toto tvrzení vyplývá z faktů, které stanovují, že vláda je odpovědna silnému Parlamentu a zároveň prezident ČR je pod kontrolou vlády. Parlament zde nejen díky svým pravomocím a kompetencím hraje hlavní roli při dělbě moci se státem. Parlament také dominuje nad mocí výkonnou, a to zejména nad vládou, která je Parlamentu odpovědna. Tím opět navazujeme na tradice a kořeny z období prvorepublikového.⁵⁹ Podle koncepce Ústavy je Česká republika definovaná jako parlamentní demokracie, ale nese i otisky odvržené minulosti. *„Analýza ústavních oprávnění ukazuje, že úřad prezidenta je koncipován z části podle modelu jednoty moci ústavy socialistické*

⁵⁸zák. č. 1/1993 Sb., Ústava ČR, čl. 50 odst. 2

⁵⁹PAVLÍČEK, Václav, a kolektiv. *Ústavní právo a státověda 2.díl: Ústavní právo České republiky*. 3. vydání. Praha: Leges, s.r.o, 2021, s. 324. ISBN 978-80-7502-468-8.

a v jiné části podle dělby moci podle Ústavní listiny z r. 1920 s politickou a ústavní neodpovědností a nezbytností kontrasignace. Postavení prezidenta je tak koncipováno z části podle modelu parlamentní republiky a z druhé části na základě principu autokratické vlády, neboť i v případech, kdy rozhoduje sám, má zajištěnou plnou neodpovědnost z výkonu své funkce.⁶⁰ Česká republika je tedy forma parlamentní republiky, ale má v sobě prvky semiprezidencialismu (prezident a jeho relativně obsáhlé pravomoci v čl. 62 Ústavy).

Montesquieova koncepce triády moci, kterou jsem charakterizovala v první kapitole této práce, je tedy prolomena. Platí spíše metodologicky, obrazně. V praxi dochází k prolomení horizontální úrovně, viz Nejvyšší kontrolní úřad a Česká národní banka, (moc dozorová, kontrolní a bankovní) v českém ústavním pořádku a v české Ústavě. V dělení vertikálního členění 21. století má zvláštní postavení moc ústavodárná. Je svým způsobem oddělena od ostatních mocí, neboť je nejvyšší mocí ve státě, mocí utvářející, ustanovující.⁶¹ Ústavodárcem může být zejména lid, který vystupuje jako zdroj ale i nositel moci (čl. 2, odst. 1 Ústavy), nebo zvolené ústavodárné shromáždění (ústavodárný sbor je v ČR Parlament jako celek). Avšak ani ústavodárce nemůže změnit základní principy demokratického právního státu. Ústavodárce se sám omezil v čl. 9 odst. 2 Ústavy: „Změna podstatných náležitostí demokratického právního státu je nepřípustná.“ Zároveň také soudobý demokratický stát může být jen decentralizovaný stát, mít decentralizovanou veřejnou moc.

3.2 Dualismus moci výkonné

Jak již bylo v této práci uvedeno, v parlamentní republice je vrcholným orgánem moc zákonodárná a moc výkonná má sice také významné pravomoci, ale je moci zákonodárné podřízena. Dělbá moci nespočívá pouze na systému brzd a rovnovah. Provedení dělby státní moci v ČR předpokládá nejen konkurenci, ale i spolupráci orgánů jednotlivých mocí, přičemž vymezení jejich vzájemných vztahů je vedeno principem vůdčího postavení Parlamentu. Podstatou je nastavit vyrovnané vztahy mezi jednotlivými mocemi nikoli tak, aby na sobě byly absolutně

⁶⁰PAVLÍČEK, Václav, Jiří HŘEBEJK a Vladimír ZOUBEK. *Ústavní systém České republiky*. 5. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 327. ISBN 978-80-7380-423-7.

⁶¹Tamtéž, s. 280.

nezávislé, ale tak, aby na sobě byly závislé ve vyrovnané míře. I v parlamentní republice, konkrétně v České republice, je moc výkonná rozdělena mezi prezidenta a vládu, kdy hlava státu není jen ozdobou státu, ale disponuje důležitými pravomocemi. Jedná se o tzv. limitovaný exekutivní dualismus, který je typický pro konstrukci v parlamentní republice s tím, že určitá limitace (autonomie) se liší podle konkrétního státu.⁶² Za velmi silného prezidenta v parlamentních republikách považujeme prezidenta italského, rakouského ale i českého. Zároveň je České republice velmi blízký i úřad prezidenta slovenského, který plní zejména funkce reprezentativní a arbitrární. Můžeme tedy konstatovat, že postavení českého prezidenta je na poměry parlamentních republik relativně silné, ale zároveň stále plní funkci reprezentativní, kdy reprezentuje stát navenek. Dalším faktorem dualismu moci výkonné v ČR je fakt, kdy vláda je odpovědná Parlamentu a prezident není odpovědný nikomu. Což není úplně stoprocentní pravdou, protože prezident má zvláštní právní odpovědnost před Ústavním soudem pro trestný čin velezrady. Naše Ústava má v sobě rozpor, kdy prezidenta označuje jak za hlavu státu, tak jej zároveň systémově řadí i do moci výkonné, kde je vrcholným orgánem vláda. Vrcholný orgán tedy nemusí být orgánem nejvyšším. Zahrnutí prezidenta republiky i vlády do jedné hlavy Ústavy je zapotřebí chápat především ve smyslu vzájemného ovlivňování a koordinaci, nikoliv podřizování jednoho ústavního orgánu druhému.⁶³ Hlava státu není tedy vládě nadřazena a je ústavně povinna loajálně spolupracovat s vládou a naopak, kdy vláda není nadřazena prezidentu a má povinnost s ním loajálně spolupracovat. Dualita prezidenta a vlády může samozřejmě vést ke konfliktům mezi orgány, ale tyto rozpory jsou podstatou dělby moci. Rozhodujícím řešením je ústavně daná pravomoc.

3.2.1 Pravomoci prezidenta, společenské postavení

Prezidenta lze charakterizovat jako nejvyššího představitele státu, vnějším nositelem suverenity, kdy plní některé exekutivní a moderační funkce.⁶⁴ Prezident České republiky je tedy hlavou státu. Prezident je vnímám jako reprezentant státu, garant vnitrostátního řádu a moderátor politických sporů. Pravomoc a výsada

⁶²KOUDELKA, Z. *Prezident republiky*. 2. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, s.r.o., 2018, s. 33. ISBN 978-80-7502-126-7.

⁶³Tamtéž, s. 34-35.

⁶⁴Tamtéž, s. 35.

zastupovat stát navenek se postupně vyvinuly z dob absolutismu. Pojetí hlavy státu v sobě ztělesňuje koncentrovanou možnost uskutečňovat mezinárodní návštěvy a vést s nimi jednání. Prezident představuje oficiální státní politiku republiky v souladu s obsahem prezidentského slibu a mezinárodními smluvními závazky.⁶⁵ Snaha navázat na některé tradice první republiky vedly k tomu, že pravomoci prezidenta v některých oblastech poněkud přesahují objem pravomocí typický pro prezidenty v jiných parlamentních demokraciích, v nichž je prezident volen stejným způsobem jako u nás. Prezident tedy rozhodně není jen formální hlavou státu a jeho formálním reprezentantem. Postavení prezidenta je koncipováno podle modelu parlamentní republiky, z něhož vychází i systematické zařazení úřadu prezidenta jako součásti výkonné moci, nicméně je také orgánem *sui generis* (svého druhu), tedy určitým prostředníkem mezi mocemi a pomocníkem při řešení krizových situací. Úloha prezidenta při tvorbě a zachování politické stability, při komunikaci mezi parlamentními politickými stranami či při utváření občanské společnosti je nezastupitelná a zároveň mimořádná, dokonce se v mnoha směrech vyrovná jeho ústavním pravomocem. Jeho pozice tak nezávisí pouze a výlučně na ústavních člancích či způsobu jeho volby. I v podmínkách parlamentního režimu dokáže prezident na základě politické situace v zemi, historicko-společenských okolností, ale také osobností a charismatem, politickým talentem apod., výrazně ovlivnit své postavení na politické scéně. Od roku 2013 je prezident v České republice volen v přímých volbách tajným hlasováním na základě všeobecného a rovného volebního práva. Komentář Miloše Zemana, jakožto prvního prezidenta ČR, který byl zvolen v přímých volbách: *„Zavedení přímé volby prezidenta, které, a to není třeba si zastírat, znamenalo zásah do ústavního pořádku České republiky. Dosavadní pozitivní tradice prezidentské volby nebyly nikterak dotčeny, zrušeny nebo snad dokonce pošlapány. Takto posílený mandát prezidenta v sobě ovšem nese především povinnosti, a to je udržování přímého kontaktu s občany, kteří rozhodují, kdo usedne na pomyslný stolec na Pražském hradě. Vzhledem k tomu, že odmítám, aby se z prezidenta republiky stal pomyslný oleandr, kolem kterého každý bez povšimnutí projde, neváhám otevřeně vyslovit svůj názor. Zejména*

⁶⁵KLÍMA A KOLEKTIV, Karel. *KOMENTÁŘ K ÚSTAVĚ A LISTINĚ: 1. díl. 2. rozšířené*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 484. ISBN 978-80-7380-140-3.

*v oblasti zahraniční politiky České republiky jsem od začátku vyvíjel značnou aktivitu při potvrzování, obnovování nebo budování přátelských vztahů se zeměmi na všech světových stranách. Přímá volba prezidenta v žádném případě nedestruovala politický systém v České republice, ale naopak kladně přispěla k jeho oživení, a především ke zvýšení zájmů občanů a politiku.*⁶⁶

Prezidentem je zvolen kandidát, který obdržel nadpoloviční většinu platných hlasů. Není-li takový kandidát, koná se za čtrnáct dnů po počátku prvního kola volby kolo druhé, do kterého postupují dva nejúspěšnější kandidáti z prvního kola.⁶⁷ Prezident ČR je tedy volen většinovým volebním systémem. Volbu prezidenta republiky vyhlašuje předseda Senátu. Funkční období představuje 5 let a nikdo nemůže být zvolen více jak dvakrát za sebou, úřad prezidenta je tedy vkuse maximálně na dobu 10 let. Prezident ČR má relativně obsáhlé kompetence. Z předpisů ústavního pořádku jsou pravomoci prezidenta republiky obsaženy především v Ústavě ČR a v ústavním zákonu o bezpečnosti ČR, z. č. 110/1998 Sb. Prezident republiky jmenuje a odvolává předsedu a další členy vlády a přijímá jejich demisi, odvolává vládu a přijímá jejich demisi. Svolává zasedání Poslanecké sněmovny. Zároveň rozpouští PS, jestliže nevyslovila důvěru nově jmenované vládě, jestliže se PS neusnesla do tří měsíců o vládním návrhu zákona, zasedání PS bylo přerušeno na delší dobu, než je nezbytně nutné anebo pokud nebyla PS způsobilá usnášet se po dobu delší jak tři měsíce.⁶⁸ Pověřuje vládu, jejíž demisi přijal nebo kterou odvolal, až do jmenování nové vlády, vykonáním jejích funkcí provizorně (prozatímně). Jmenuje a odvolává členy vlády a předsedu vlády. Odvolává vládu a přijímá její demisi. Jmenuje se souhlasem Senátu soudce Ústavního soudu, jeho předsedu a místopředsedy. Jmenuje ze soudců předsedu a místopředsedy Nejvyššího soudu. Odpouští a zmírňuje tresty uložené soudem a zahlazuje odsouzení, má právo udělovat milost (konkrétní osobě zmírněn nebo zrušen trest) a právo na amnestii (hromadné prominutí/ částečné prominutí trestu). Má právo vrátit Parlamentu přijatý zákon s výjimkou zákona ústavního (právo veta). Podepisuje zákony (spolu s předsedou PS a předsedou vlády). Jmenuje

⁶⁶KOUDELKA, Z. *Prezident republiky*. 2. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, s.r.o., 2018, Předmluva Miloše Zemana, 27.09.2017. ISBN 978-80-7502-126-7.

⁶⁷zák. č. 1/1993 Sb., Ústava ČR, čl. 56 odst. 2

⁶⁸Tamtéž, čl. 35 odst. 1a,1b,1c,1d

prezidenta viceprezidenta Nejvyššího kontrolního úřadu (NKÚ) a jmenuje členy Bankovní rady České národní banky (ČNB).⁶⁹ Dále prezident republiky zastupuje stát navenek, sjednává a ratifikuje mezinárodní smlouvy. Je vrchním velitelem ozbrojených sil a přijímá vedoucí zastupitelských misí. Vyhláší volby do obou komor Parlamentu tedy do Poslanecké sněmovny i Senátu. Propůjčuje a uděluje státní vyznamenání, pokud k tomu nezmocní jiný orgán. Prezident může vykonávat i další pravomoci, stanoví-li tak zákon.⁷⁰ Podle čl. 63 Ústavy, který obsahuje další pravomoci prezidenta, vyžadují ke své platnosti spolupodpis předsedy vlády nebo jím pověřeného člena (kontrasignace). Za rozhodnutí prezidenta, které potřebuje podpis předsedy vlády/ jím pověřeného člena, odpovídá vláda.⁷¹ Mezi pravomoci prezidenta bez kontrasignace (samostatné pravomoci) pro shrnutí spadají: jmenování a odvolání premiéra a ministrů, odvolání vlády a přijímání její demise, svolání zasedání PS a její rozpuštění, jmenování soudce, jeho předsedy a místopředsedy Ústavního soudu, jmenování z řad soudců soudce a místopředsedy Nejvyššího soudu a také zmírňuje tresty uložené soudem a zahlazuje odsouzení. Má právo vrátit PS přijatý zákon (právo veta), podepisuje zákony, jmenuje prezidenta a viceprezidenta NKÚ a jmenuje členy Bankovní rady ČNB. Jak již bylo zmíněno, některé pravomoci prezidenta vyžadují spolupodpis předsedy vlády nebo jím pověřeného člena vlády (pravomoci s kontrasignací, sdílené pravomoci) a to pouze pro výkon pravomocí, které mají podobu rozhodnutí. Mezi takové sdílené pravomoci spadá: ratifikace a sjednání mezinárodních smluv za souhlasu obou komor Parlamentu, jmenování a povyšování generálů se souhlasem vlády či členem vlády, jmenování soudců (za jejich výběr odpovídá vláda), uděluje amnestii (zodpovídá vláda) a další pravomoci podle čl. 63 odst. 1 a 2 Ústavy. Prezident republiky je sice orgánem výlučně oprávněným sjednávat mezinárodní smlouvy, ale není způsobilý tuto kompetenci vykonávat zcela samostatně, deleguje ji. I přes to, že je prezident republiky vrchním velitelem ozbrojených sil, vyhlášení válečného stavu, nouzového stavu a stavu ohrožení státu mu nepřísluší. O vyhlášení válečného stavu rozhoduje Parlament. Nařízení či zrušení mobilizace ozbrojených sil

⁶⁹zák. č. 1/1993 Sb., Ústava ČR, čl. 62

⁷⁰Tamtéž, čl. 63

⁷¹Tamtéž, čl. 63 odst. 4

vyhlašuje prezident na návrh mobilizační výzvy vlády. Co se týká odvolání člena vlády, předseda vlády je jedinou oprávněnou osobou navrhopvat odvolání člena vlády ústavním příkazem v písemné formě prezidentu republiky. Ustanovení je projevem principu parlamentní demokracie a dominantního postavení předsedy vlády, který je odpovědný za výkon vládní politiky vůči Poslanecké sněmovně.⁷² Způsob odvolání člena vlády na žádost předsedy vlády není totožné s podáním demise člena vlády, která je podaná z jeho vlastní vůle, a kterou člen vlády podává prostřednictvím předsedy vlády do rukou prezidenta.

Některými pravomocemi navazuje opět na prvorepublikovou tradici, a to konkrétně kompetencemi prezidenta svolávat a rozpouštět Parlament, disponuje právem veta či právem jmenovat a odvolávat vládu.

V komentářové literatuře se můžeme dočíst: „*Poměrně neobvyklá absence kontrasignace učinila z veta osobní prerogativu (právo výsady, právo přednosti) prezidenta republiky, kterou realizuje bez ohledu na přání a zájem vlády. Veto se tak stalo potencionálně nejdůraznějším nástrojem prosazování představ prezidenta republiky o směřování právního řádu a politiky. Prezident republiky by si nicméně měl být i při výkonu této kompetence vědom své neodpovědnosti podle čl. 54 odst. 3 Ústavy, a zásadně moderační role hlavy státu v parlamentním systému, nadto hlavy státu přímo volené a legitimizované lidem. Prezident republiky tudíž nemá být nositelem samostatného vyhraněného politického programu reformy státu, transformace společnosti apod., neboť by tím ohrozil své postavení reprezentanta státu jako celku.*“⁷³ Prezident republiky je při vetování zákonů omezen časově i věcně. Vetovat může pouze zákony běžné (i zákon o státním rozpočtu) nikoliv ústavní. Uplatnění práva veta je podmíněno lhůtou patnácti dnů od postoupení přijatého zákona. Dalším omezením práva veta, kromě podmínky lhůty a podmínky běžného zákona, je odůvodnění podle čl. 50 odst. 1. S výjimkou uplatnění veta v závěru volebního období Poslanecké sněmovny má vždy povahu veta suspenzivního, tj. mírně odkloněného a relativního, tj. přehlasovaného. Přestože podle čl. 62 písm. h) Ústavy mluví o vrácení zákona

⁷²KLÍMA A KOLEKTIV, Karel. *KOMENTÁŘ K ÚSTAVĚ A LISTINĚ: 1. díl. 2. rozšířené*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 561. ISBN 978-80-7380-140-3.

⁷³Tamtéž, s. 476.

Parlamentu, v praxi se vrací pouze PS, a to právě s poukázáním na to, že právě jen Sněmovna o vetovaném zákonu hlasuje.⁷⁴ Prezident republiky není oprávněn vetovat ústavní zákony. Právo veto bývá používáno prezidentem republiky jen zřídka, ale je důležitým faktorem a ukazatelem při rozčlenění pravomocí prezidenta v republice. Důležité je také zmínit, že prezident České republiky disponuje suspenzivním právem veta a nikoliv absolutním. Suspenzivní právo veta znamená, že pokud jsou splněny určité podmínky v rámci českého prostředí (např. Parlament – Poslanecká sněmovna přehlasuje právo veta, toto právo ztrácí svou platnost). Naopak absolutní právo veta znamená definitivní ukončení procesu a neexistuje žádná možnost hlasování nebo diskuse.

Ústava stanovuje imunitu prezidenta republiky velmi široce, tedy v zásadě jako neodpovědnost prezidenta republiky z výkonu jeho funkce. Pojetí prezidentské imunity je ještě širší, neboť je vázáno pouze na výkon funkce prezidenta a platí obecně jako absolutní zákaz prezidenta republiky zdržet, trestně stíhat nebo stíhat pro správní delikt.⁷⁵ Imunita prezidenta je jak imunitou funkční, tak imunitou osobní. Podle Ústavy je prezidentská imunita výrazně širší v porovnání s imunitou jiných ústavních činitelů (poslanců, senátorů, soudců). Přesto ale neplatí úplná (kompletní) neodpovědnost prezidenta ze své funkce. Senát může se souhlasem PS podat ústavní žalobu k Ústavnímu soudu, a to pro velezradu či jiné hrubé porušení Ústavy nebo části ústavního pořádku. Velezrada je chápána jako zvláštní ústavněprávní delikt, kterého se může dopustit pouze prezident republiky. Velezradou se rozumí jednání prezidenta republiky směřující proti svrchovanosti a celistvosti republiky a proti jejímu demokratickému řádu.⁷⁶ Velezrada není trestným činem, a tudíž odpovědnost za ni není trestněprávní. Jediným „trestem“ za velezradu může být ztráta prezidentského mandátu a způsobilost jej znovu nabýt. K přijetí návrhu ústavní žaloby Senátem je potřeba souhlasu třípětinové většiny přítomných senátorů a k přijetí ústavní žaloby PS je potřeba třípětinové většiny všech poslanců.⁷⁷

⁷⁴KLÍMA A KOLEKTIV, Karel. *KOMENTÁŘ K ÚSTAVĚ A LISTINĚ: 1. díl. 2. rozšířené*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 476. ISBN 978-80-7380-140-3.

⁷⁵Tamtéž, s. 507.

⁷⁶Tamtéž, s. 509.

⁷⁷zák. č. 1/1993 Sb., Ústava ČR, čl. 65 odst. 1, 2, 3

Prezident republiky zastupuje stát navenek, sjednává a ratifikuje mezinárodní smlouvy. Hlava státu má klíčové postavení v mezinárodních vztazích, kdy prezidentovi republiky přísluší obecné zastupování státu v mezinárodních vztazích (*ius repraesentationis omnimoda*).⁷⁸ Prezident republiky se v rámci své reprezentativní činnosti účastní mezinárodních konferencí a dalších diplomatických jednání. Z hlediska vztahu prezidenta a vlády je zapotřebí rozlišovat případy, kdy prezident činí rozhodnutí, a ostatní případy, kdy zastupuje stát navenek. V prvním případě (činí rozhodnutí) podléhají akty prezidenta republiky kontrasignaci (spolupodpisu předsedy vlády). Proto nemůže z principu dojít k rozporu vyplývajícímu z případných odlišných zahraničněpolitických názorů a postojů prezidenta a vlády. Ve druhém případě (zastupuje stát navenek) nečiní prezident akty, které by byly potřeba kontrasignovat. I přes to musí docházet k součinnosti a koordinaci mezi prezidentem a vládou, neboť při vedení zahraniční politiky může často docházet k překrývání pravomocí.⁷⁹ Ratifikace znamená, že prezident podpisem ratifikační listiny (aktu) prohlašuje, že stát chce a bude dodržovat obsah smlouvy a že tento stát je touto mezinárodněprávní smlouvou zavázán. V případě ČR se zařazují i naše vztahy k Evropské Unii. Záleží na dohodě s premiérem, kdo se bude účastnit jednání Evropské rady osobně. Během běžných jednání zastupuje stát většinou premiér, ale při významných jednáních EU s třetími zeměmi zastupuje stát prezident. Zároveň je také zvyklostí, že se prezident zúčastní a vede naši delegaci na významných jednáních Rady NATO. Mezinárodní právo ale prezidenta nezbavuje povinnosti, aby veškeré kroky při zastupování státu činil v souladu s vnitrostátním právem. Zastupování státu navenek prezidentem republiky nelze subsumovat jako výklad, že prezident je oprávněn činit jakékoliv projevy s odvoláním na tuto obecnou pravomoc, aniž by zásadní projevy a úkony nekonzultoval s orgány moci výkonné.⁸⁰ Zároveň také v rámci dobrých mezinárodních vztahů můžeme zařadit i akty mezinárodní zdvořilosti (vyjádření soustrasti při státním smutku, poslaní blahopřání nově

⁷⁸KOUDELKA, Z. *Prezident republiky*. 2. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, s.r.o., 2018, s. 107. ISBN 978-80-7502-126-7.

⁷⁹KLÍMA A KOLEKTIV, Karel. *KOMENTÁŘ K ÚSTAVĚ A LISTINĚ: 1. díl*. 2. rozšířené. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 484-485. ISBN 978-80-7380-140-3.

⁸⁰KOUDELKA, Z. *Prezident republiky*. 2. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, s.r.o., 2018, s. 110. ISBN 978-80-7502-126-7.

ustavené hlavě státu a podobně). Hlava státu, jeho manžel/ka a rodinní příslušníci, kteří hlavu státu doprovázejí, v cizině požívají výsad a imunit. Konkrétně se jedná o právo na pocty-čest (slavnostní přijetí nejvyššími orgány státu, poskytnutí vojenských poct), právo na ochranu nedotknutelnosti a bezpečnosti osoby, obydlí i dopravních prostředků, právo na svobodném styku s orgány bez cenzury a mnoho dalších.

3.2.2 Právomoci vlády

Ústavní povinností prezidenta je zajistit, aby měl stát vždy fungující vládu, která vykonává svou činnost dle zákonů a jejích pravomocí. Zároveň v České republice není přípustné, aby úřadovaly dvě vlády a dva předsedové vlády (premiéři). Nesmí dojít k ústavní nejistotě, která by připuštěním dvojí vlády panovala. V souladu s principem suverenity lidu je lid zdrojem veškeré státní moci, kterou vykonává prostřednictvím orgánů. Moc výkonná (exekutiva) je tedy vedle moci zákonodárné a moci soudní mocí státu, pomocí níž lid uplatňuje svou vůli při správě věcí veřejných. Výkonná moc obstarává především záležitosti veřejné správy, ve které je subjektem stát (státní správa).⁸¹ Vláda je výslovně Ústavou označena za vrcholný orgán moci výkonné (hlava třetí Ústavy) a skládá se z předsedy vlády, místopředsedů vlády a ministrů. Předsedu vlády (premiéra), který řídí vládu, jmenuje prezident a na jeho návrh jmenuje ostatní členy vlády a pověřuje je řízením ministerstev nebo jiných úřadů.⁸² Vláda je tedy chápána jako ústředí veškeré exekutivy. Řídí výkonnou moc a její součásti, sjednocuje, usměrňuje, kontroluje a nese za ni politickou odpovědnost. Rovněž se podílí na legislativním procesu (právo navrhnout zákony). Vláda je po vzoru ústavní listiny z r. 1920 odpovědná jen Poslanecké sněmovně.⁸³ Jde o politickou odpovědnost, kdy se v praxi opírá o dokumenty politické povahy, na jejichž základě se utváří vláda, ale Ústava o existenci těchto dokumentů nic nestanovuje. Jedná se zpravidla o koaliční smlouvy/dohody uzavírané mezi politickými stranami za účelem jejich podílu ve vládě. Také bývá součástí těchto dohod rovněž ujednání

⁸¹PAVLÍČEK, Václav, a kolektiv. *Ústavní právo a státověda 2.díl: Ústavní právo České republiky*. 3. vydání. Praha: Leges, s.r.o, 2021, s. 883. ISBN 978-80-7502-468-8.

⁸²zák. č. 1/1993 Sb., Ústava ČR, čl. 68 odst. 2

⁸³PAVLÍČEK, Václav, a kolektiv. *Ústavní právo a státověda 2.díl: Ústavní právo České republiky*. 3. vydání. Praha: Leges, s.r.o, 2021, s. 886. ISBN 978-80-7502-468-8.

o společném postupu při prosazování vládních priorit v PS nebo o obsazení dalších státních orgánů/ funkcí mimo vlastní vládu. Takto byly uzavřeny koaliční dohody mezi KDU-ČSL, ODS, TOP 09, Piráty a STAN po říjnových volbách v r. 2021 k vytvoření většinové vládní koalice, nazývána Koalice SPOLU. Dalším důležitým ústavním zákonem, kde jsou popsány pravomoci vlády, je zákon o bezpečnosti České republiky. A to například: „*Vláda může vyhlásit nouzový stav v případě živelních pohrom, ekologických nebo průmyslových havárií, nehod nebo jiného nebezpečí, které ve značném rozsahu ohrožují životy, zdraví nebo majetkové hodnoty anebo vnitřní pořádek a bezpečnost.*“⁸⁴

Členové vlády mohou být členy obou komor Parlamentu, nesmějí však zastávat současně funkci předsedy nebo místopředsedy PS nebo Senátu. Nesmí být ani členy parlamentních výborů, komisí či vyšetřovacích komisí. Vláda rozhoduje ve sboru. K přijetí usnesení vlády je třeba souhlasu nadpoloviční většiny všech jejích členů. Vláda má právo vyjádřit se ke všem zákonům.

Ministerstva mají na starost určitou oblast – resort (školství, finance, zdravotnictví a další) mohou být zřízeny i s jejich působností jen na základě zákona. Stejně tak jako jiné správní úřady a orgány územní samosprávy. Mohou na základě a v mezích zákona vydávat právní předpisy. Státní zastupitelství zastupuje veřejnou žalobu v trestním řízení.⁸⁵ Postavení a působnost státního zastupitelství stanoví zákon.

3.3 Ústavní tradice od první republiky

V průběhu této kapitoly se několikrát odkazuje na československou tradici a na tradici z období první republiky. Ústava ČR se ve své preambuli odvolává na dobré tradice státnosti československé: „*My, občané České republiky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, v čase obnovy samostatného českého státu, věrni všem dobrým tradicím dávné státnosti zemí Koruny české i státnosti československé, odhodláni budovat, chránit a rozvíjet Českou republiku v duchu nedotknutelných hodnot lidské důstojnosti a svobody jako vlast rovnoprávných, svobodných občanů, kteří jsou si vědomi svých povinností vůči druhým a zodpovědnosti vůči*

⁸⁴zák. č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, čl. 5 odst. 1

⁸⁵zák. č. 1/1993 Sb., Ústava ČR, čl. 80 odst. 1

*celku, jako svobodný a demokratický stát, založený na úctě k lidským právům a na zásadách občanské společnosti, jako součást rodiny evropských a světových demokracií, odhodláni společně střežit a rozvíjet zděděné přírodní a kulturní, hmotné a duchovní bohatství, odhodláni řídit se všemi osvědčenými principy právního státu, prostřednictvím svých svobodně zvolených zástupců přijímáme tuto Ústavu České republiky.*⁸⁶

I Parlament ČR navazuje na některé tradice (Parlament dominuje nad mocí výkonnou) československých parlamentů, které mu předcházely (např. v r. 1918 Národní výbor, v letech 1918-1920 Národní shromáždění a tak dále). Od prvorepublikové tradici jsme se v Ústavě z r. 1993 odchýlili zejména ve volbě prezidenta a rozdělení jednoty mocí zákonodárné a výkonné. Zvolili jsme novou originální cestu a neinspirovali jsme se tolik v období vzniku Československa. Co se týká vztahu vnitrostátního s mezinárodním, tak lze konstatovat, že i přes to, že za první republiky byl tento vztah založen na dualistickém principu (vnitrostátní právo má přednost před právem mezinárodním), bylo mezinárodní právo a mezinárodní vztahy velmi důležité pro suverénní Československo. Mezinárodní právo představovalo spíše právo upravující vztahy mezi suverénními státy a vnitrostátní právo bylo suverénní. Nebyly na sobě práva nikterak závislé. Mezinárodní právo (právo „slabší“) nemohlo tedy být součástí práva vnitrostátního. Naopak tím, že Ústava ČR (nově vzniklého svrchovaného státu) do svého ústavního pořádku zařadila i ústavní zákony před vznikem České republiky, opět potvrdila kontinuitu a navázání na tradice z prvorepublikového období. Zároveň také musím zmínit pravomoci prezidenta. I přes to, že jsme v novém státě zvolili jiný způsob volby prezidenta, jeho pravomoci, a to zejména právo veto, svolávání a rozpouštění vlády a Parlamentu, opět odkazuje na československou tradici za dob vzniku Československé republiky. Pro pojetí obsahu pravomocí prezidenta republiky je významné pojetí ústavní teorie i praxe z první republiky. Prezident republiky měl nejen právo ale i povinnost např. podepisovat zákony, a to i tehdy, když použil svého „veta“, jež bylo následně přehlasováno. Podpis prezidenta republiky pod zákony byl nezbytnou součástí zákonodárného procesu a mohl být

⁸⁶zák. č. 1/1993 Sb., Ústava ČR, preambule

proto považován za akt promulgace zákona.⁸⁷ A fakt, že vláda zůstává i nadále odpovědná Parlamentu, je dalším ukazatelem odkazu na tradici.

Co se týká Ústavy, byla Ústava československá stejně jako Ústava česká revoluční, rigidní a polylegální. Revoluční byla zejména proto, že nenavazovala na předchozí ústavní poměry z dob rakouskouherské monarchie, ale zakládala zcela na nový ústavní stav (řád), který se opíral o nové ústavní orgány, stejně tak i státní symboly. Česká Ústava je revoluční v mnoha směrech, a to konkrétně: ČR založena na demokratických principech, je zřízen NKÚ a ČNB, je ustanoven dvoukomorový Parlament, je dána přímá volba prezidenta, kterému Ústava dává větší volnost k samostatnému rozhodování, kdy vydává své akty bez kontrasignace, i když za součinnosti jiných orgánů, a tak dále. I přes to, že je Ústava ČR revoluční, je zároveň i v některých směrech, které jsem uvedla výše, tradiční: *„Zároveň byl při tvorbě nynější Ústavy ústavodárce ovlivněn základní myšlenkou, že v případě hlavy státu má právní rámec její (ne)odpovědnosti zároveň posloužit jako vyjádření respektu ke státu samotnému, úřadu prezidenta republiky a osobě tento úřad zastávající. Z uvedeného vyplynulo, že zvolené řešení mělo prezidentu republiky poskytnout silnou ochranu před odpovědností za své akty, zvolená koncepce rozlišovala různé formy odpovědnosti, jak k nim vývoj směřoval v uplynulých 75 letech, a nastavená pravidla neměla proklamativní charakter.“*⁸⁸ Tím, že jsou Ústavou stanoveny jen některé pravomoci prezidenta na kontrasignaci, získal vůči vládě ještě volnější postavení, a to díky ustanovení čl. 63 odst. 3 Ústavy. Podle něj kontrasignaci podléhá pouze výkon pravomocí, který má podobu rozhodnutí. V publikaci *Odpovědnost za akty prezidenta republiky* se můžeme dočíst: *„Typickým příkladem ústavněpolitické odpovědnosti je v parlamentních systémech odpovědnost vlády Parlamentu či jedné z jeho komor. Takové řešení zná také Ústava ČR. V případě postavení prezidenta republiky se však její tvůrci výslovně odklonili od této varianty. Nevyužili tedy mechanismus zavedený ústavou z roku 1960, podle kterého byl prezident republiky odpovědný Národnímu, respektive Federálnímu shromáždění, a jak*

⁸⁷PAVLÍČEK, Václav, a kolektiv. *Ústavní právo a státověda 2.díl: Ústavní právo České republiky*. 3. vydání. Praha: Leges, s.r.o, 2021, s. 835. ISBN 978-80-7502-468-8.

⁸⁸KUDRNA, Jan, *Odpovědnost za akty prezidenta republiky. Správní právo*, Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2013, s. 397. ISSN 0139-6005.

dovozovala teorie, odpovědnost by zřejmě byla naplněna odvoláním prezidenta parlamentem. Tvůrci Ústavy se naopak přiklonili ke koncepci ústavní listiny z roku 1920. Jednak v čl. 54 odst. 3 Ústavy stanovili, že prezident republiky není z výkonu své funkce odpovědný, jednak nezakotvili žádný mechanismus pro jeho odvolání z ústavněpolitických důvodů. Nicméně beze zbytku nezaručili přenos odpovědnosti tohoto druhu na jiný orgán. Tím se toto ustanovení může dostat do kolize s jedním ze základních principů, na kterých je postavena Ústava ČR, a tím je princip republikanismu. Ten určuje typ státního zřízení a stojí tedy nad případnými pravidly určujícími formu vlády v rámci státního zřízení nebo dokonce modifikace formy vlády. V republice existují dvě základní pravidla. Podle prvního z nich se každý občan může rovným způsobem ucházet o veřejné funkce. Zároveň, podle druhého z nich, v určitém protikladu k monarchiím, je každý veřejný činitel z výkonu své funkce odpovědný. V rozporu se zásadami republiky by tedy byla situace, kdy by hlava státu byla vybavena pravomocemi, ale nenesla za jejich výkon žádnou odpovědnost.⁸⁹

4 Prezident a jeho postavení v České republice

4.1 Vztah prezidenta republiky k jiným ústavním orgánům

Vztahy Parlamentu a prezidenta republiky vyplývají z postavení prezidenta jako hlavy státu v parlamentní republice. Prezident vyhlašuje volby do Poslanecké sněmovny a do Senátu. Jako hlava státu svolává zasedání Sněmovny po volbách. Svolat zasedání podle čl. 62 písm. b) Ústavy je předpokladem k tomu, aby bylo možno svolat ustanovující schůzi Poslanecké sněmovny.⁹⁰ Prezident republiky má právo rozpustit PS podle čl. 62 písm. c. Rozpuštění PS je pravomocí, jež tradičně přísluší prezidentu, hlavě státu, a kterou zásadně zasahuje do činnosti Parlamentu, do moci zákonodárné. Sněmovnu může rozpustit jen ze zákonných důvodů, které jsou ustanoveny v čl. 35 Ústavy. Důležité je slovíčko „může“. Prezident republiky může hledat i jiné, nezávislé alternativní řešení, aby nemusel PS rozpouštět. Hlava státu má v těchto případech samostatnou pravomoc a může

⁸⁹KUDRNA, Jan, *Odpovědnost za akty prezidenta republiky. Správní právo*, Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2013, s. 397. ISSN 0139-6005.

⁹⁰PAVLÍČEK, Václav, a kolektiv. *Ústavní právo a státověda 2.díl: Ústavní právo České republiky*. 3. vydání. Praha: Leges, s.r.o, 2021, s. 860. ISBN 978-80-7502-468-8.

během politických konfliktů sehrát důležitou roli.⁹¹ Pokud ovšem PS sama navrhne usnesení, s kterým vyslovila souhlas třípětinová většina všech poslanců prezidentu republiky, aby rozpustil Poslaneckou sněmovnu, musí tomuto návrhu prezident vyhovět. Prezident je vázán rozhodnutím Sněmovny a nemá samostatnou působnost. Ve vztahu k Parlamentu má prezident další pravomoc v legislativním procesu. Nejen, že podepisuje přijaté zákony a v této kompetenci nemůže být zastoupen, má právo vrátit Parlamentu přijatý zákon (tzn. právo suspenzivního veta), s výjimkou zákona ústavního. Vystupuje autonomně jako hlava státu (nepotřebuje k tomuto aktu součinnost jiného ústavního orgánu) a ovlivňuje tím legislativní proces spíše po negativní stránce. Poslanecká sněmovna se musí zákonem zabývat znovu. Své rozhodnutí musí ale prezident republiky odůvodnit podle čl. 50 odst. 1 Ústavy: „*Prezident republiky má právo vrátit přijatý zákon s výjimkou zákona ústavního, s odůvodněním do patnácti dnů ode dne, kdy mu byl postoupen.*“ Podstatou veta je vyjádření odporu hlavy státu vůči tomu, aby zákon platil. Jak již bylo zmíněno, uplatnění práva veta v ČR nepodléhá kontrasignaci. Je tudíž osobní prerogativou (zvláště suverénní výsada, pravomoc) hlavy státu.⁹² V republikách se jedná spíše o přežitek, protože prerogativy se uplatňují zejména v monarchiích. Úloha podpisu prezidenta je však menší, než byla v minulosti, kdy byl prezident povinen podepsat zákony, i když vyjádřil nesouhlas a jeho veto bylo „přehlasováno“. Prezident republiky podle jednacího řádu Poslanecké sněmovny (z. č. 90/1995 Sb.) již nepodepisuje zákon, proti němuž neúspěšně použil svého práva veta, což by v budoucnu mohlo způsobit rozpor mezi PS a prezidentem (toto ustanovení je v rozporu s Ústavou, i když zatím nebylo napadeno).⁹³ Dochází k privilegizaci PS, neboť ani Senát není do opakovaného hlasování zapojen. Nové jednání Poslanecké sněmovny spočívá pouze v hlasování doprovázeném rozpravou poslanců. Hlasování o právu veta je ústavní povinností Sněmovny, kdy se hlasuje pouze jednou, zda se setrvá na znění vráceného zákona. Pokud se vysloví 101 a více poslanců pro toto (nové)

⁹¹PAVLÍČEK, Václav, a kolektiv. *Ústavní právo a státověda 2.díl: Ústavní právo České republiky*. 3. vydání. Praha: Leges, s.r.o, 2021, s. 861. ISBN 978-80-7502-468-8.

⁹²KLÍMA A KOLEKTIV, Karel. *KOMENTÁŘ K ÚSTAVĚ A LISTINĚ: 1. díl*. 2. rozšířené. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 416. ISBN 978-80-7380-140-3.

⁹³PAVLÍČEK, Václav, a kolektiv. *Ústavní právo a státověda 2.díl: Ústavní právo České republiky*. 3. vydání. Praha: Leges, s.r.o, 2021, s. 863. ISBN 978-80-7502-468-8.

usnesení, zákon se vyhlásí a stává se součástí českého právního řádu. V republikách znamená podpis zákonů prezidentem jakési osvědčení, veřejné vyhlášení neboli promulgaci.⁹⁴ Parlament může preventivně čelit právu veta prezidenta republiky tím, že jej průběžně seznamuje s vývojem projednávání zákona, a popřípadě zohledňuje prezidentovy připomínky. V praxi k tomu ale nedochází. Je-li veto přehlasováno, PS rovnou zašle zákon předsedovi vlády. Prezident podepisuje i zákonná opatření Senátu. Má právo zúčastnit se schůzi obou komor, má právo vyjádřit se k politickým otázkám a není nijak omezován. Nemůže být však předvolán na žádnou schůzi ani jedné komory, protože není odpovědný Parlamentu, a tudíž mu tato povinnost není udělena. Je to jeho možnost zúčastnit se schůzí.

Ve vztahu k vládě je postavení prezidenta především učeno tím, že ČR je státem s parlamentní formou vlády s prvky silné osobnosti prezidenta. Prezident nestojí v čele vlády čili není spojen s profilem vlády. Jako hlava státu stojí zejména u utváření vlády, při změnách ve vládě a propouštění vlády z úřadu.⁹⁵ Prezident jmenuje a odvolává předsedu a na jeho návrh jmenuje další členy vlády, a pověřuje je řízením ministerstev nebo jiných úřadů. Pověřuje vládu, jejíž demisi přijal nebo kterou odvolal, vykonáním její funkce prozatímně až do jmenování nové vlády. Hlava státu přijímá demisi předsedy a dalších členů vlády, když mu byla předložena. A má právo zúčastnit se schůzí vlády a vyžadovat od vlády zprávy a projednávat s ní otázky, které spadají do její působnosti. I přes to je prezident pod kontrolou vlády, protože k některým jeho pravomocem potřebuje spolupodpis předsedy vlády nebo jím pověřeného člena. Ústava opravňuje prezidenta vetovat každý přijatý zákon vyjma ústavních zákonů. Připadá tedy v úvahu i vetování zákona o státním rozpočtu, i přes to, že je to velmi neobvyklý zásah do samé podstaty schopnosti vlády vládnout.

Prezident zasahuje jak do moci soudcovské (výkon soudnictví), tak do oblasti státní správy soudů a jeho pravomoci související s mocí soudní jsou obsažené

⁹⁴PAVLÍČEK, Václav, a kolektiv. *Ústavní právo a státověda 2.díl: Ústavní právo České republiky*. 3. vydání. Praha: Leges, s.r.o, 2021, s. 862. ISBN 978-80-7502-468-8.

⁹⁵Tamtéž, s. 864.

v Ústavě. Pro vyjádření vztahu prezidenta a moci soudní je toto primární sdělení, a tudíž v dalších částech bakalářské práce není hlouběji charakterizován.

4.2 Kontrasignace

V této práci jsem již několikrát zmínila termín kontrasignace. Kontrasignace neboli spolupodpis předsedy vlády nebo předsedou pověřeného člena vlády jako předpoklad závaznosti určitého rozhodnutí, kterého je potřeba pro výkon některých pravomocí prezidenta republiky. Lépe řečeno je kontrasignace institut, který váže platnost rozhodnutí prezidenta hlavy státu na spolupodpis předsedy vlády, nikoliv podrobení prezidenta vládě. Jedná se tedy o stvrzení určitého aktu určitou osobou (jejím podpisem), která tento akt stvrzuje tím, že připojuje svůj podpis pod rozhodnutí, jež bylo učiněno a podepsáno někým jiným. Tímto spolupodpisem je podmíněna platnost učiněného aktu. Je-li vykonán akt spolupodpisu, lze jej považovat jako akt shodného názoru a také jako akt svolení k výkonu daného rozhodnutí. Kontrasignované pravomoci značným způsobem sbližují prezidenta republiky a vládu, neboť jsou v tomto ohledu na sobě a vzájemné spolupráci značně závislí. Důležitým faktorem je ale fakt, který upozorňuje, že kontrasignace je pouze právem předsedy vlády nebo jím pověřeným členem, a nikoliv právem vlády jako celku, i když by to tak mohlo vyznít. Tato vzájemná závislá spolupráce je však oboustranná. I vláda ke své činnosti potřebuje souhlas či podpis prezidenta. Kontrasignované akty jako akty prezidenta mají být datovány ke dni podpisu prezidentem, a ne až podpisem předsedy vlády (premiéra). Ústava České republiky – v souladu se svými historickými vzory – pravomoc kontrasignovat rozhodnutí prezidenta republiky přiznává konkrétní osobě, a to zásadně předsedovi vlády, a nikoliv vládě jako celku.⁹⁶ Postavení prezidenta republiky v ČR vychází v zásadě z principů parlamentní republiky, ne však zcela důsledně. Kdyby byla Česká republika typickou formou parlamentní republiky, kontrasignace by musela být předepsána ke všem prezidentovým aktům (pravomocem). Ústava rozděluje pravomoci prezidenta republiky na pravomoci, jejichž výkon podléhá kontrasignaci předsedou vlády nebo jím pověřeným členem ve čl. 63 Ústavy, což jsou sdílené

⁹⁶KOUDELKA, Z. *Prezident republiky*. 2. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, s.r.o., 2018, s. 92. ISBN 978-80-7502-126-7.

pravomoci. A na ostatní pravomoci uvedené v čl. 62 Ústavy, které nepodléhají kontrasignaci (spolupodpisu), jsou to tedy pravomoci samostatné. Ale i přesto podléhají buď kontrole jiného orgánu anebo jsou svázány jasnými ústavními pravidly při výkonu. Blíže jsou tyto pravomoci popsány v podkapitole Pravomoci prezidenta a jeho společenské postavení.

Jako konkrétní příklad bych ráda uvedla nálezez ÚS č. 91/1994 Sb., o zrušení části ust. §102 trestního zákona č. 140/1961 Sb.: *„Ústavní soud České republiky rozhodl dne 12. dubna 1994 v plénu ve věci návrhu prezidenta republiky na zrušení ustanovení obsaženého v § 102 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění zákona č. 557/1991 Sb. a zákona č. 290/1993 Sb., a vyjádřeného slovy "její Parlament, vládu nebo Ústavní soud". Po zvážení dospěl soud k závěru, že jde o výklad, který není v souladu s textem a smyslem Ústavy, a poukazuje v této věci na rozdíl ve formulaci odstavce 2 a odstavce 3 čl. 63 Ústavy. Čl. 63 odst. 2 Ústavy obsahuje globální vyjádření blíže neurčeného rozsahu (potenciálních) pravomocí, jež mohou být zákonem svěřeny prezidentu republiky. Naproti tomu čl. 63 odst. 3 Ústavy stanoví, ve kterých případech výkon těchto pravomocí (svěřených podle odst. 2 prezidentu republiky) vyžaduje spolupodpis předsedy nebo jím pověřeného člena vlády. Je tomu tak nikoli generelně při jakémkoli způsobu výkonu pravomocí podle čl. 63 odst. 2, ale pouze při takovém způsobu výkonu těchto pravomocí, který prezident republiky realizuje formou "vydaného rozhodnutí" (čl. 63 odst. 3 Ústavy). Tato formulace zdůrazňuje objektivně-právní povahu takového rozhodnutí: jde o onen výkon pravomoci, kterým se mění nebo potvrzuje právní stav (byť i jednotlivých osob). "Vydané rozhodnutí" nelze proto chápat jako jakékoli "se rozhodnutí" k určitému chování. Návrh prezidenta republiky podle § 64 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu není "vydaným rozhodnutím", ale podnětem. Tímto návrhem realizuje prezident republiky pouze vlastní právo, zatímco právo vydat rozhodnutí, a tím potvrdit nebo změnit právní stav, přísluší Ústavnímu soudu. Jinak je tomu u konkrétních institucí státu, jakými jsou Parlament, vláda či Ústavní soud, jež plní konkrétní poslání, jsou Ústavou obdařeny konkrétními funkcemi a pravomocemi a jsou "materializovány" i příslušným personálním vybavením. Použitím obecného a jednoznačného termínu "státní orgán" v § 154 trestního zákona jsou v rozsahu stanovené skutkové*

podstaty chráněny státní orgány kolektivně i institucionálně (jako jednotlivé instituce) a v § 156 pak i jednotliví veřejní činitelé. Po zvážení všech okolností a souvislostí, do nichž je § 102 trestního zákona zasazen, dospěl Ústavní soud České republiky k závěru, že neurčitá a nevymezená trestněprávní ochrana Parlamentu, vlády a Ústavního soudu v § 102 trestního zákona jde nad rámec ústavního pořádku a mezinárodních závazků České republiky, neboť při dostatečné trestní ochraně státních orgánů v § 154 odst. 2 a § 156 odst. 3 vnáší svou obecností a neurčitostí prvek nadbytečné ochrany, která navíc nevymezeností objektu ochrany vybočuje jak z obecně uznávaných zásad právního státu, tak i z rámce omezujícího v čl. 17 Listiny zásahy státu do občanských práv na opatření, která jsou svou povahou nezbytná k zachování určitých hodnot. Pojetí § 102 trestního zákona je v tomto směru rovněž v rozporu s mezinárodními závazky České republiky a jurisdikcí Evropského soudu pro lidská práva. Po přihlédnutí ke všem okolnostem a souvislostem Ústavní soud shledává, že § 102 trestního zákona v rozsahu vymezeném v zákoně č. 290/1993 Sb. slovy: "její Parlament, vládu nebo Ústavní soud" odporuje čl. 17 odst. 4 a čl. 4 odst. 4 Listiny, čl. 10 odst. 2 Úmluvy, jakož i principům právního státu a primátu základních práv a svobod obsaženým v čl. 1 a čl. 3 Ústavy České republiky a v čl. 1 Listiny."⁹⁷

⁹⁷nález č. 91/1994 Sb., nález Ústavního soudu České republiky

Závěr

Od prezidenta republiky, jakožto od individuální hlavy státu, je očekáváno (i přes jeho zvláštní postavení a navzdory základním zásadám republiky) plnění stále většího množství specifických úředních povinností. Na jedné straně se tato očekávání projevila tím, že úřad prezidenta republiky zůstal bez přerušení zachován i v období lidově-demokratického režimu, kdy okolní státy daly alespoň na nějaký časový úsek přednost kolektivním orgánům v čele ústavního státu. Na straně druhé se tato nadměrná očekávání projevila v poněkud rozporném zakotvení pozice prezidenta republiky v aktuálně platné Ústavě. Tvůrci Ústavy deklarovali snahu pro vytvoření parlamentní formy vlády, ale zároveň „osvobodili“ prezidenta republiky z vlivu ostatních ústavních orgánů v nebývalé míře. *„Poslední změna Ústavy znamenala v dané oblasti poměrně zásadní posun, který bude mít vliv na celkové postavení prezidenta republiky. Jestliže z hmotněprávního hlediska byla rozšířena ústavněprávní odpovědnost prezidenta republiky, a v oblasti trestněprávní byl prezident hmotněprávní imunity zcela zbaven, nemůže to zůstat bez využití jeho vlivu. Prezident se stal ve větší míře odpovědným, čímž padá alespoň zčásti základní rozpor, který je popsán výše.“*⁹⁸ Důležitým faktorem je i přechod od nepřímé volby prezidenta k přímé. Z určitého pohledu by se tato změna mohla zdát jako krok k poloprezidentskému systému. Je však důležité upozornit na to, že k žádné změně ústavního systému nedošlo. Prezident není nakloněn k žádnému politickému uskupení a nepokouší se, aby si získal parlamentní většinu. Z hlediska ústavní materie došlo pouze ke změně způsobu volby hlavy státu. Důležitá otázka je, jakým pozitivním způsobem může prezident do aktuálního dění vstupovat. V tomto ohledu ČR vychází ze dvou systémových pojmů. Prvním z nich je spíše pojem státovědný, a to konkrétně pojem parlamentní politický režim. Druhý pojem je oproti předchozímu spíše politologický a je jím konsensuální demokracie.⁹⁹ Parlamentní politický režim je

⁹⁸KUDRNA, Jan, *Odpovědnost za akty prezidenta republiky. Správní právo*, Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2013, s. 403-404. ISSN 0139-6005.

⁹⁹HAVEL, Tomáš. Právní prostor: Role prezidenta republiky při utváření a ustavení vlády v ČR, polo-prezidentský systém a minoritní demokracie. *Právní prostor* [online]. Právnická fakulta Univerzity Karlovy: Kongres Právní prostor, 24.05.2018 [cit. 2022-02-17]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ustavni-pravo/role-prezidenta-republiky-pri-utvareni-a-ustaveni-vlady-v-cr-polo-prezidentsky-system-a-minoritni-demokracie>

jednou z forem vládnutí či politických režimů. V této práci byl již zmíněn pojem konsensuální demokracie. Konsensuální demokracie se opírá o jistou míru konsensu (souhlasu) v orgánech veřejné moci. Jedním ze znaků této demokracie je, že se vláda musí opírat o důvěru Poslanecké sněmovny. Dále platí, že v ČR máme tzv. multipartismus neboli vícestranný systém. Tyto rysy do značné míry definují Českou republiku jako konsensuální demokracii.

Jak tedy vyplývá z výše uvedeného, postavení a úřad prezidenta mají prvky semiprezidencialismu, který se prolíná s parlamentní formou vlády, jenž v České republice máme. ČR není tedy čistou formou parlamentní formy vlády. Česká republika je formou parlamentarismu s posílenými znaky postavení prezidenta (silnější postavení prezidenta). Současný ústavní systém České republiky má tedy hybridní prvky.

Seznam použitých pramenů

Monografie

Blahož J., Balaš V., Klíma K.: Srovnávací ústavní právo. 3., přeprac. a dopl. vyd. Praha: ASPI, 2007, ISBN 978-80-7357-629-5

FILIP, J., SVATOŇ, J., ZIMEK, J. Základy státovědy. 4. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, ISBN 80-210-4057-2.

KLÍMA A KOLEKTIV, Karel. *KOMENTÁŘ K ÚSTAVĚ A LISTINĚ: 1. díl. 2. rozšířené.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 484. ISBN 978-80-7380-140-3.

KLÍMA, Karel. *Teorie veřejné moci: Vládnutí.* 3., přepracované. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, ISBN 978-80-7552-331-0.

KOUDELKA, Z. *Prezident republiky.* 2. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, s.r.o., 2018, ISBN 978-80-7502-126-7.

LOCKE, John. *Druhé pojednání o vládě.* Praha: Svoboda, 1992, ISBN 80-205-0222-X.

MONTESQUIEU, Charles Louis. *O duchu zákonů.* Dobrá voda: Aleš Čeněk, 2003, ISBN 80-86473-30-9.

PAVLÍČEK, Václav, Věra JIRÁSKOVÁ a kolektiv. *Ústavní právo a státověda 1.díl: Obecná státověda.* 3. podstatně přepracované a rozšířené vydání. Praha: Leges, s.r.o, 2021, ISBN 978-80-7502-506-7.

PAVLÍČEK, Václav, a kolektiv. *Ústavní právo a státověda 2.díl: Ústavní právo České republiky.* 3. vydání. Praha: Leges, s.r.o, 2021, ISBN 978-80-7502-468-8.

PAVLÍČEK, Václav, Jiří HŘEBEJK a Vladimír ZOUBEK. *Ústavní systém České republiky*. 5. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, ISBN 978-80-7380-423-7.

Právní předpisy

zák. č. 1/1993 Sb., Ústava ČR

zák. č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny

zák. č. 107/1999 Sb., jednací řád Senátu

zák. č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky

Soudní rozhodnutí

nález č. 91/1994 Sb., nález Ústavního soudu České republiky

Webové stránky a elektronické zdroje

DUVERGER, M.: A New Political System Model: Semi-presidential Government. In: LIJPHART, A. (ed.): *Parliamentary versus Presidential Government*. Oxford. 1992 [online kniha].

HAVEL, Tomáš. Právní prostor: Role prezidenta republiky při utváření a ustavení vlády v ČR, polo-prezidentský systém a minoritní demokracie. *Právní prostor* [online]. Právnická fakulta Univerzity Karlovy: Kongres Právní prostor, 24.05.2018 [cit. 2022-02-17]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ustavni-pravo/role-prezidenta-republiky-pri-utvareni-a-ustaveni-vlady-v-cr-polo-prezidentsky-system-a-minoritni-demokracie>

KOLÁŘ, P., PECHÁČEK Š. a SYLLOVÁ J. Přímé volby, pravomoci a odpovědnost prezidenta v ústavních systémech některých evropských států: Francouzská republika. Parlamentní institut [online]. 2003 [cit. 2021-11-08]. Dostupné z: https://invenio.nusl.cz/record/136193/files/nusl-136193_1.pdf

KUDRNA, Jan, *Odpovědnost za akty prezidenta republiky*. Správní právo, Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2013, ISSN 0139-6005.

LEVY, Michael. Selecting a president. *Britannica* [online]. [cit. 2022-02-13]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/presidency-of-the-United-States-of-America/Selecting-a-presiden>

LOCKE, John. *Dvě pojednání o vládě*. První vydání. Praha: Československé akademie věd, 1964, NÁRODNÍ KNIHOVNA, DNNT online.

Politický systém. *Americké centrum.cz: Politický systém* [online]. US Embassy Prague: bARTvisions, 2021, 2021 [cit. 2021-11-06]. Dostupné z: <https://www.americkecentrum.cz/o-usa/politicky-system>

Politický systém Německa. Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2021-11-14]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Politick%C3%BD_syst%C3%A9m_N%C4%9Bmecka

Švýcarské světadíly: Švýcarské kantony. *Švýcarsko.světadíly* [online]. [cit. 2022-01-20]. Dostupné z: <https://svycarsko.svetadily.cz/clanky/Svycarske-kantony>

VOKŘÁL, Jiří. *Seznam zprávy: Impeachment přehledně: Co znamená a proč mu Trump znovu čelí* [online], [cit. 2021-11-14]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/impeachment-trump-137823?fbclid=IwAR0--8gA4zuzgJ2OpBgIcCyENdYkt-jtW07Ifoti6tw1yoisD5OgRqLY1eo>